

Komunikacija s javnim prostorom

Marić, Matea Adriana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:389442>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI
ISTRAŽIVAČKI SMJER, MODUL UMJETNOSTI RENESANSE I BAROKA
Ak. god. 2022./ 2023.

Matea Adriana Marić

Komunikacija s javnim prostorom: pročelne zidne slike na Kaptolu i Gradecu

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Sanja Cvetnić

Zagreb, kolovoz 2023.

Izjava o autentičnosti rada

Ja, Matea Adriana Marić, diplomantica na Istraživačkom smjeru – modul umjetnosti renesanse i baroka diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom *Komunikacija s javnim prostorom: pročelne zidne slike na Kaptolu i Gradecu* rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz navedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora

(potpis)

Sadržaj

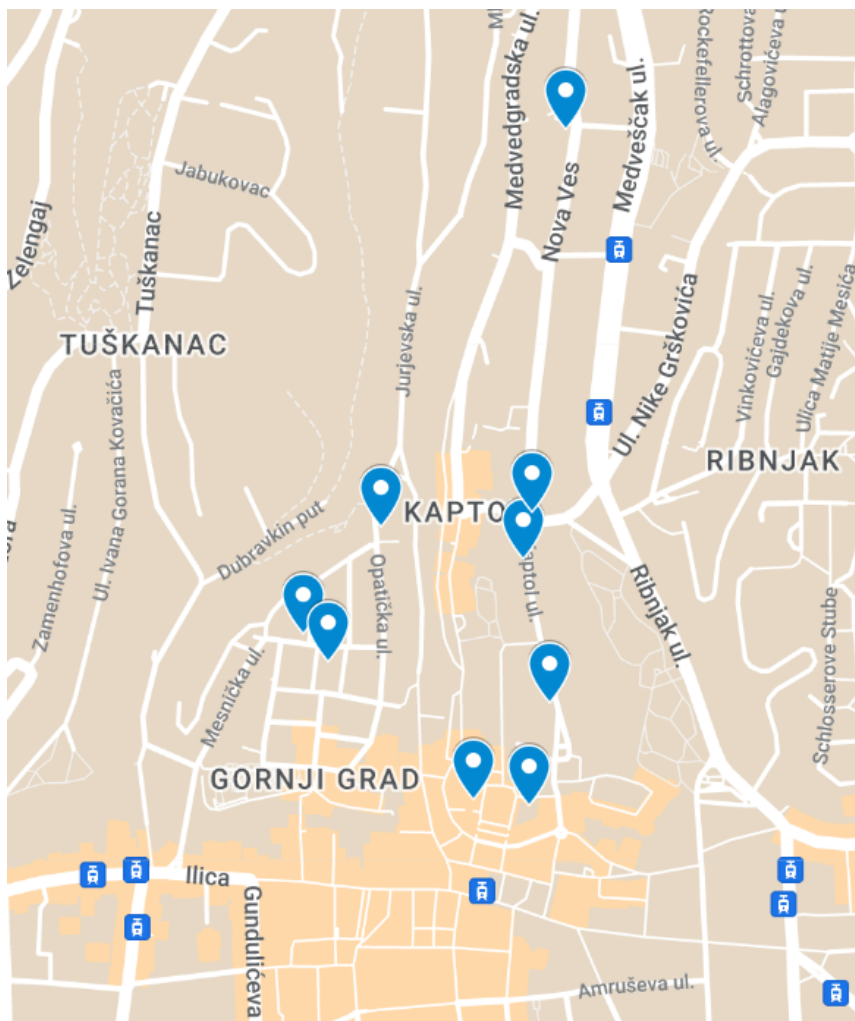
Sadržaj

Sadržaj.....	ii
1. Uvod.....	1
2. Lüftmalerei / oslik pročelja.....	3
3. Povijesni prostor Kaptola, Gradeca, Dolca i Nove Vesi.....	4
4. Katalog.....	8
5. Zaključak.....	56
6. Literatura.....	57
7. Popis slikovnih priloga	62
Sažetak	64
Summary	65

1. Uvod

Izabrala sam ovu temu jer me tijekom studija posebno zainteresirao odnos između arhitekture i likovnih djela u funkciji građevina, njihove opreme (poput *stucco*-uresa, zidnih i svodnih slika, arhitektonske plastike i oslika pročelja). U razgovoru sa mentoricom sam uočila jednu od spomenutih, ali nedovoljno obrađenu temu. Većina literature i radova se fokusiraju na arhitekturu pa i na arhitektonsku plastiku, a manje na oslike pročelja. Ljudi često prolaze najstarijim dijelovima grada Zagreba, no rijetko tko podigne glavu i primijeti oslike, dekoracije ili satove koji se nalaze iznad njih. Stoga sam odlučila diplomsko istraživanje posvetiti njima i kao rezultat istraživanja pružiti pregled njihove povijesti i kataloški ih obraditi. Pristupi i metode koje sam koristila u ovom istraživanju su terenski rad, arhivski rad (objavljeni izvori), kritički uvid u literaturu (ponajprije hrvatskih autora, ali sam se služila i inozemnim izdanjima), komparativnu metodu, ikonografsku metodu i socijalni pristup (analizu naručitelja, povijesnih okolnosti,...). S obzirom da se radi o prostorno ograničenom području dvaju povijesnih brežuljaka od kojih je nastao Zagreb, za bolje prostorno snalaženje priložila sam plan dijela grada u kome su provedena terenska istraživanja s označenim lokacijama na kojima se nalaze oslici.

Zidne slike koje istražujem u ovom radu se nalaze na javnim, privatnim i sakralnim zgradama i vezane su za građevine pa sam istražila povijesti zgrada na kojima se nalaze i okolnosti u kojima su nastali. Zbog toga sam u diplomskom radu prvo izložila povijest starog dijela Zagreba i njegovih naselja, a zatim ću preći na katalog i opis povijesti i samih zidnih oslika. Cilj mog istraživanja je upozoriti da su oslici koje obrađujem, i građevine na kojima se nalaze, dio naše svakodnevice i s prolaznicima komuniciraju već stoljećima, a postali su i dio baštine, zagrebačkog kulturnog identiteta i zbog toga treba obratiti stručnu pozornost na njih te očuvati taj dio povijesti.

Slika 1. Karta s označenim lokacijama zidnih oslika

2. Lüftmalerei / oslik pročelja

Početak XI. stoljeća i razvojem urbanizma počinje se mijenjati način stanovanja. I stoljećima potom bogatiji sloj društva prelazi u građevine građene od kamena i cigle. Od tada počinje i slikanje pročelja građevina i postavljanje raznih ornamenata unutar i izvan gradskih kuća kao sredstvo razlikovanja unutar društvene kulture. Članovi aristokracije se na taj način ističu jedan od drugoga, ne samo u načinu odijevanja i načinu življenja, nego i sa reprezentativnim sobama i u dizajnu pročelja.

Ovu tehniku koju od kasnog srednjeg vijeka do dvadesetog i dvadeset prvog stoljeća (*street art*) nalazimo na gradskim i seoskim kućama, u Bavarskoj zovu *Lüftmalerei* (slikanje na otvorenom). Služila je i kao način prikazivanja bogatstva vlasnika ili kao zaštitni znak određene kuće ili obitelji. Od XIV. stoljeća teme prikaza na pročeljima su bile vrlo raznolike; biblijske scene, legende, prikazi svetaca zaštitnika, parabole, zastave, grbovi, iluzionistički prikazi,... *Lüftmalerei* posebno često nalazimo u regijama Bavarske i Tirola.¹

U ovom radu na oslike možemo gledati kao i na javna vjerska znamenja koja se nalaze oko središta vjerskoga života. Na kaptolu se oslici nalaze u neposrednoj blizini katedrale i na kanoničkim kurijama, a na drugim lokacijama su oslici na crkvama, samostanima ili župnim uredima. Jedan je primjer oslika na privatnoj kući no i ona je u neposrednoj blizini crkve, i trga, sv. Marka koja je bila središte vjerskog života na Gradecu. Marta Gabela i Petra Srblić u svom radu govore da su građani preko privatnih i javnih simbola vjerskog identiteta potvrdili svoju pripadnost katolicizmu (za razliku od protestantizma u mađarskim i njemačkim krajevima) i tako predstavili stranim putnicima i trgovcima običaje koje treba poštivati.² Rafaela Tassotti spominje i naziv *krajputaši* kao naziv za javno vjersko znamenje koji se koristi na zagrebačkom prostoru.³

---

¹ Salmen, 2004., str. 81.

² Gabela, Srblić, 2008., str 64.

³ Tassotti, 2018., str. 7.

3. Povijesni prostor Kaptola, Gradeca, Dolca i Nove Vesi

Povijesna jezgra Zagreba je nastala na 2 susjedna platoa; Kaptol i Gradec, koje dijeli dolina potoka Medveščak. Oba su naselja nastala na prirodno zaštićenom terenu, odnosno uzvisinama koje su bile lake za obraniti. I danas se može primijetiti urbanistička koncepcija koja je zasnovana u srednjem vijeku.

Kaptolsko naselje se razvija na istočnoj uzvisini koja je niži uzdužni hrbat uži na sjevernom dijelu, a na južnom se proširuje u ravan plato. Taj prostor je današnji Dolac s Opatovinom i Kaptolom. Uzvisina je zaštićena potokom Medveščak sa zapadne i južne strane, a močvarama (kasnije pretvorenim u ribnjake) sa istočne strane. Prvotna jezgra Kaptola bila je biskupsko sjedište sa stolnom crkvom i kanonička ves (*vicus canonicorum*).⁴ Kaptolom je morala prolaziti cesta, jer je bila potrebna komunikacija s Novom Vesi i drugim udaljenijim posjedima. „Riječ Kaptol potječe od latinske riječi *capitulum* (glavica) koja u srednjovjekovnoj terminologiji rimokatoličke crkve označuje zbor kanonika i ujedno mjesto gdje se oni okupljaju.”⁵ U Zagrebu riječ Kaptol ima trostruko značenje. U prvom se odnosi na zbor kanonika, tj. crkvenih dostojanstvenika koji pomažu biskupu u crkvenim poslovima i u stolnoj crkvi (katedrali). I budući da su kanonici služili stolnoj crkvi, zbor kanonika se zvao Stolni kaptol zagrebački. Drugo značenje se odnosi na povijesno ime kaptolske općine koja je ukinuta 1850. godine kada su svi dijelovi Zagreba ujedinjeni u jedinstveni grad s jedinstvenom upravom. I treće se značenje odnosi na područje na kojem su kanonici stanovali, a stanuju i danas. U Zagrebu se riječ Kaptol uvriježila za područje u kojem kanonici imaju svoje domove (obično zvani kurije), to je područje zapadno i sjeverno od katedrale na platou brežuljka koji se od davnina naziva *Capitulum* ili *Area Capitularis* (Kaptolsko područje). Tako se i do danas u Zagrebu zadržao naziv Kaptol za to područje starog dijela grada.

Na Kaptolskom trgu – *teatrum Capituli*- su se održavale prvenstveno crkvene svečanosti, procesije i sva događanja vezana za katedralu. Također se održavao i Kraljevski sajam na blagdan sv. Stjepana kralja, od kada je biskupija osnovana. I što se tiče sajмова, tu su se Kaptol i Gradec (trg sv. Marka) nadmetali. Svakom je cilj bio privući što više trgovaca.

Kanonici su bili crkveni dostojanstvenici, imali su pravo na grb bez obzira na podrijetlo i u feudalnom je društvu kanonik pripadao plemstvu pa su se kuće kanonika, kao i kuća

---

⁴ Knežević, 2019., str. 227.

⁵ Dobronić, 1991.,str. 137.

plemića, nazivale „dvori plemeniti”. Ili kurija prema latinskom *curia canonicalis*. Kurije su bile smještene uz glavnu ulicu Kaptol koja se proteže od Bakačeve ulice do Zvonarničke i Mikloušićeve ulice, odnosno do početka Nove Vesi. Kaptolski „dvori plemeniti” su bili gospodarska sjedišta jednako kao i dvorci plemstva na ladanju, jedina razlika je ta što se kaptolske kurije nisu nalazile na samom posjedu već izvan njega. Jer su kanonici bili vezani uz katedralu pa nisu mogli živjeti na svom posjedu izvan Zagreba nego su se naselili blizu katedrale i tako je nastalo naselje dvoraca kanoničkih kurija na Kaptolu. Iz popisa kuća na području Kaptola iz 1788. godine bilo ih je dvadeset sedam, a danas ih je ostalo dvadeset pet.⁶ Kanonicima su također pripala dva laička naselja koja je osnovao Kaptol, Nova Ves (1344.) i Opatovina (1477.).

Područje Nove Vesi, nekad zvana „Lepa Ves”, se nastavlja na sjever Kaptola, a istočno od potoka Medveščak. Na području Nove Vesi su nekada obitavali templari. Viteški red templara je najstariji spomen redovnika u Zagrebu.⁷ Zagrebački biskup Prodan je prema Krčeliću nastanio templare i sagradio im crkvu u drugoj polovici XII. stoljeća. Templari su bili protivnici zagrebačkog biskupa i Stolnog kaptola, bili su podložni Rimskoj kuriji. Sve do 1312. godine kada je ukinut templarski red na crkvenom saboru u gradu Vienne u Francuskoj. Godine 1344. je Nova Ves osnovana i kanonici su zatim to područje odlučili naseliti prebendarima, koji su podigli svoje kurije uz tijek ulice. Prebendari su također svećenici koji su pomagali kanonicima i za određene službe dobili crkvenu zemlju (prebendu ili prediju).⁸ Osim njihovih kurija u tom su se području nalazili stanovi građana, uglavnom obrtnika uključenih u kaptolske cehove. Premda je Nova Ves imala lokalnu upravu, Kaptol je bio smatran vrhovnim gospodarom posjeda i 1347. godine u Novoj Vesi je osnovana župa Sv. Ivana, zajedno sa crkvom sv. Ivana i time se stvara odgovarajuća vjerska infrastruktura. To je bio i jasan iskaz kaptolskog patronata, čime katedralna zajednica ima izravan utjecaj na stvaranje društvene zajednice koja nastaje na području koje joj pripada.⁹ Općine Kaptol i Nova Ves su 7. rujna 1850. godine carskim patentom bile ujedinjene sa Vlaškom ulicom i Gričkom općinom u slobodni kraljevski grad Zagreb.¹⁰

Dolac je povezan od srednjeg vijeka sa cistercitema koji su tamo živjeli i posjedovali nekoliko posjeda. A između 1307. i 1315. godine preuzimaju crkvicu na Dolcu koja je već

---

⁶ Dobronić, 1991., str. 233.

⁷ Isto, 260.

⁸ Knežević, 2019. str 231.

⁹ Jerković, Vručina, 2017., str. 253.

¹⁰ Strohal, 1935., str. 6.

postojala i grade uz nju svoj samostan. Uz crkvu sv. Marije se razvilo naselje i zvalo se *locus abbaciae*, Opatovina, prema opatu, glavaru reda. Cisterciti su napustili Zagreb između 1496. i 1499. godine i crkva je bila napuštena do 1511. godine kada postaje župna crkva. Godine 1510. je biskup Luka Baratin od Pape Julija II tražio dopuštenje da sruše župnu crkvu sv. Emerika koja se nalazila ispred katedrale, i da premjeste župu u cistercitsku crkvu. Dolac je tada bio splet uličica na kojima se trgovalo sa središnjim trgom i manjim javnim površinama. Na Dolcu je samo crkva sv. Marije stekla status spomenika ili kulturnog dobra. Godine 1908. bio je raspisan natječaj za izradu regulacijske osnove Kaptola i okolice. Karlo Vajda izrađuje novi urbanistički plan za Dolac i između 1925. i 1928. godine srušen je stari Dolac. Na mjestu stare stambene četvrti podiže se gradska tržnica.¹¹ A oko crkve sv. Marije niču nove zgrade i skoro ju u potpunosti zagrađuju.

Gradec se počinje formirati u XII. stoljeću na zapadnom platou trokutastog oblika koji se postepeno uzdiže i prelazi u hrbat prema sjeveru, a na ostalim stranama je zaštićen strmim padinama. Na jugu prelazi u savsku ravnicu, na istoku u dolinu potoka Medveščak, a na zapadu u dolinu Tuškanac.¹² Gradec je osnovan 1242. godine zbog obrambene funkcije. Imao je položaja na rubu Kraljevstva i sprječavao je tatarske provale i čuvao je granicu. Središnji prostor Gradeca je bio prilično pravilno organiziran sa središnjem trgom oko kojeg su pravilno raspoređene ulice i kuće u hrpama, tzv. *insulae* (otoci). Dok su se na rubovima platoa izgradili obrambeni bedemi i kule između 1242. i 1266. godine koji su regulirali izgradnju na periferiji naselja.¹³ No ni centar nije tlocrtno sasvim pravilan, 9 insula su različitih veličina i nepravilnih oblika, a i osi i širine pojedinih ulica se odmiču od potpune pravilnosti. Tlocrtno Gradec se nije bitno promijenio od sredine XIV. stoljeća do danas. A promjene koje su nastale su bile u prvoj polovici XVII. stoljeća kada se u jugoistočnom dijelu Gradeca grade crkva sv. Katarine, isusovački samostan, konvikt i gimnazija, čime se oblikuju 2 nova trga: Jezuitski i Katarinin. Kapucinski samostan u jugozapadnom dijelu i samostan klarisa u sjevernom dijelu također unose manje promjene u gradsko tkivo. Prema Nadi Klaić kurija (*curia*) je prvotno bila „grunt” ili „dvorno mjesto”, no kasnije u XIV. i XV. stoljeću ta riječ označava zemljišnu jedinicu kojom se mjere nekretnine na području Gradeca, kao što su kućne parcele i neki vrtovi. Kurija je bila isto što i parcela. Dakle, kada je Gradec osnovan područje unutar gradskih zidina je bilo podijeljeno na *insule* i na teren uz gradski zid. Na građevno zemljište i javne površine. A

---

¹¹ Jurić, Strugar, 2011., str. 309.

¹² Bedenko, 1989., str.9.

¹³ Dobronić, 1983., str.9.

građevno je zemljište podijeljeno na približno jednake parcele, kurije.¹⁴ A Nada Kraus Premerl ustanovila je tri tipa stambenih građevina: građansku kuću, plemićku kući i purgersku hižu.

Od sredine XIX. stoljeća Gornji grad sve više postaje spomenikom prošlosti i simbolom Zagreba. Plan Gornjeg grada danas je plan XIV. stoljeća., no za vrijeme baroka brojne su palače zamijenile skromne kuće srednjeg vijeka. A što se tiče funkcije Gradec je od trgovačkog i obrtničkog grada preša u rezidencijalni grad, da bi se do danas pretvorio u reprezentativni i simbolički dio Zagreba.

Trg sv. Marka je dobio ime po župnoj crkvi koja se nalazi na njemu. Ima oblik pravokutnika kojem su duže stranice usmjerenja sjever – jug. Trg se nalazi u samom središtu Gradeca i od 1256. godine su se na njemu održavali sajmovi.¹⁵ Sajmovi su bili vrlo bitni ekonomski i socijalni događaji. Trg je bio središte života na Gradecu, Tamo su se održavala okupljanja, svečanosti, crkvene ceremonije,... Zbog sajmova se trg sve više razvijao, i na njemu su se izgradili dućani sa južne i istočne strane. No 1639. godine je magistrat zaključio da se dućani moraju porušiti jer smetaju što su tako blizu crkvi.¹⁶ Nakon 1641. godine se sajmište preselilo na trg Manduševac, buduća Harmica. Time je Markov trg izgubio svoj trgovački karakter, ali je i dalje ostao scena, mjesto gdje su se odvijali politički, religiozni i kulturni događaji.¹⁷ I s vremenom će srednjovjekovne kuće, koje su zadesile požari i potresi, zamijeniti palače i tako trg postaje političko i administrativno središte.

Na trgu je nekada stajao spomenik Blaženoj Djevici Mariji, visoki kameni stup na čijem je vrhu bio velik pozlaćen kip Marije, oko nje je bilo nekoliko pozlaćenih anđela. Ispod stupa su bili kipovi sv. Josipa, sv. Ivana Nepomuka, sv. Ivana evanđelista i sv. Ivana Krstitelja, a u podnožju su bili grbovi Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i grada Zagreba. Godine 1864. se na gradskoj sjednici odlučilo da je kip prestar i trošan te da će se srušiti i podići novi. A 1868. godine se kip ruši, a novi se podiže na Kaptolu, na mjestu nekadašnje Kaptolske vijećnice.¹⁸

---

¹⁴ Bedenko, 1989., str. 31.

¹⁵ Hirc, 2008., str. 171.

¹⁶ Knežević, 2019., str. 162.

¹⁷ Isto, str. 17.

¹⁸ Isto, str. 159.

4. Katalog

1.

Neznani slikar

Blažena Djevica Marija (Bezgrješno začéće)

1726. godine

Zidni oslik, 180 × 110 cm

Zagreb, Kaptol 2

Kurija broj 2 je kao i kurije broj 8 i 14 nekada bila drvena no nekoliko puta je bila pregrađivana. Kuća je pripadala prebendarima sv. Barbare do 1648. godine kada su je preuzeli kanonici. Grgur Gorjanski je bio zadnji prebendar koji je živio u njoj, nakon njegove smrti 1648.¹⁹ godine su ju preuzeli kanonici. Prvi kanonik koji je živio u kuriji broj 2 je bio Ivan Škrlec, od 1648. do 1657. godine i ona je tada bila drvena i u lošem stanju zbog dugogodišnjeg neodržavanja, jer se računalo na njenu zamjenu.²⁰ Godine 1725. je kanonik Stjepan Škrlec podnio molbu da mu se dodijeli prazna kurija nakon Ivana Zebeća i 1726. godine je srušio staru kuriju i izgradio novu zidanu koju prepoznajemo danas. I to se jasno može iščitati sa spomen ploče na pročelju. Sve podatke o gradnji je napisao na spomen ploči koju je postavio između prozora na prvom katu kurije i ispod slike Bogorodice s Isusom. Na ploči se nalazi i grb ukrašen akantusovim lišćem, dijela natpisa danas nema jer je propao s vremenom i jedan dio je vrlo vjerojatno bio uništen u potresu 22. ožujka 2020. no sačuvani su u slikama i zapisao ga je Kukuljević u svojim *Nadpisima*, a natpis u cijelosti glasi:

TE AVXAILIANTE DOMVS HAEC SVREXIT IN ALTVM
SIS FAVTRIX DOMVIQVE SALVS
ITA EXORABAT.
REND. DNVS
STEPH. SKERLECZ
CAN. ECCL. ZAGR. P.

---

¹⁹ Dobronić, 1983., str. 9.

²⁰ Ivančan, 1932., str. 181., 182.

BEAT. VIRG. MARIAE DE WASKA
CVIVs CvrIs Labore atqVe IMPensIs
haeCCe feLICIter ereCta est 1726.²¹

(Prijevod: Uz tvoju pomoć se ova kuća dignula u visinu. Budi dobročiniteljica i spas kući. Tako je molio prečasni gospodin Stjepan Škrlec, kanonik crkve zagrebačke, prepozit Blažene Djevice Marije od Vaške. Čijim je brigama, naporom i troškovima je sretno podignuta 1726.)

Uz pomoć kronograma koji daje godinu 1726. je ova kuća tako datirana. Možemo pretpostaviti da je tada nastao i oslik na pročelju. No nedostaje i natpis oko ulaznih vrata kojeg Kukuljević spominje i na kojem je stajala titula:

REND. DNUS. CAN. ZAGRABIENSIS

(Prijevod: prečasni gospodin kanonik zagrebački.)

Nova kurija je bila L tlocrta, imala je sjeverno ulično krilo i zapadno koje nije bilo vidljivo s ulice. Godine 1737. je kuriju dobio kanonik Nikola Terihaj, nakon smrti Stjepana Škrleca. Nakon potresa 1880. godine prigradeno je još i istočno krilo u dvorištu. Nakon 1880. godine kurija je dana u zakup, a 1885. godine je prodana trgovcu vinima Arku i od tada nije u vlasništvu Kaptola.²² Danas je u privatnom vlasništvu, a u prizemlju je dućan sa suvenirima.

Prema tlocrtu iz Dijecezanskog muzeja Zagrebačke nadbiskupije koji je nastao između 1880. i 1885. godine kurija je bila L tlocrta, imala je ulično (sjeverno) i zapadno krilo u dvorištu.²³ Nakon toga je uslijedilo više pregradnji, što se vidi jer je danas kurija trokrilna jednokatnica. Na svojoj je parceli smještena malo ukoso zbog oblika susjedne parcele, kurije broj 1. I u odnosu na kuriju broj 1, kurija br. 2 nije u istoj ravlini nego je malo uvučena. L tlocrt se zadržao u podrumskoj etaži sa uličnim (sjevernim) i dvorišnim (zapadnim) krilom.

Pročelje kurije ima 5 prozorskih osi, a katove dijeli plitki vijenac. U zoni prizemlja se nalaze dva ulaza, a ističe se lijevi bočni koji je veći i polukružno zaključen, naspram desnog koji je uži, niži i pravokutnog oblika. Prozori su svi pravokutnog oblika i s profiliranim okvirom. Prozori na prvom katu imaju istaknutu prozorsku klupčicu ispod koje je stilizirana

---

²¹ Kukuljević Sakcinski, 1891., str. 350.

²² Ivančan, 1931., str.183.

²³ Dobronić, 1983., str. 11.

dekoracija u obliku dvostruke girlande s resama. Nadprozornici imaju oslikane biljne motive, a u frizu se također ponavljaju biljni motivi na crnoj pozadini i on je zaključen nadstrešnicom.

Između 2. i 3. prozorske osi, gledano s istoka, se nalazi se zidni oslik Bogorodice Bezgrješnog začeca ispod koje je ploča s natpisom i grb. To je tema koja vrlo popularna i raširena u ikonografiji nakon Tridentskoga sabora (1545- 1563.). Nauk o bezgrješnom začecu se odnosio na bezgrješnost Marije kao buduće Bogorodice u trenutku kada su ju začeli Joakim i Ana i bila je izuzeta od istočnog grijeha. Isprva se ova tema izražavala poljupcem Joakima i Ane na zlatnim vratima u Jeruzalemu, no krajem XV. stoljeća ova se tema počinje prikazivati na temelju opisa žene iz Apokalipse.²⁴ Oslik prikazuje Bogorodicu s Djetetom u rukama koja stoji na polumjesecu i zmiji, ispod kojih je zemaljska kugla. Bogorodica gleda prema dnu, prema zmiji, a uz pomoć Djeteta gazi tu zmiju pod nogama, dok ju on probija kopljem. Poslijetridentsku popularnost toga tipa potakla je i katolička vezanost za čašćenje Bogorodice (za razliku od protestantskoga nauka), no na većini je prikaza Bogorodica prikazana bez Djeteta, on se sve češće prikazuje sa drugim svecima, kao što je npr. sv. Antun Padovanski.²⁵ Srodan tipu Bezgrješnoga začeca je tip Marije pobjednice, kako ga je – primjerice – na glavnom oltaru (1737.) valpovačke župne crkve prikazao Anton Herzog prema narudžbi valpovačkoga vlastelina Petra Antuna Hilleprand von Prandau.²⁶ Ikonografski prikaz kakav vidimo na zidnoj slici kaptolske kurije nadahnut je opisom iz Ivanovog Otkrivenja: „Potom se u nebu pokazala veličanstven znak: žena obučena u sunce, mjesec pod njezinim nogama, a na glavi joj vijenac od dvanaest zvijezda. ” *Otk* 12,1.²⁷ Ivan evanđelist potom govori o borbi između žene, Djeteta i Zmaja, stare Zmije (tj. sotone), koji je nakon poraza zbačen na zemlju zajedno sa svojim anđelima. I tako je ovdje prikazana Bogorodica kako poražava Zmiju, zajedno sa svojim Djetetom, i gazi ju na zemlju. Odjevena je u bijelu haljinu zaogrnutu modrim plaštem. Okružena je anđelima koji nose različite stvari oko nje. U donjem desnom kutu jedan anđeo nosi kraj njene haljine, anđeo iznad njega pridržava vijenac, a na lijevoj strani jedan anđeo nosi ljiljane koji su simboli čistoće i znak djevičanstva i često su prikazani uz Djevicu Mariju.²⁸

Pobožnost prema Majci Božjoj dolazila je do izražaja i na stambenim zgradama, to se vidi ovdje, a Marijin lik će se pojaviti na još nekoliko građevina na Kaptolu i Gradecu. Zagreb

---

²⁴ Badurina, 1979., str. 145.

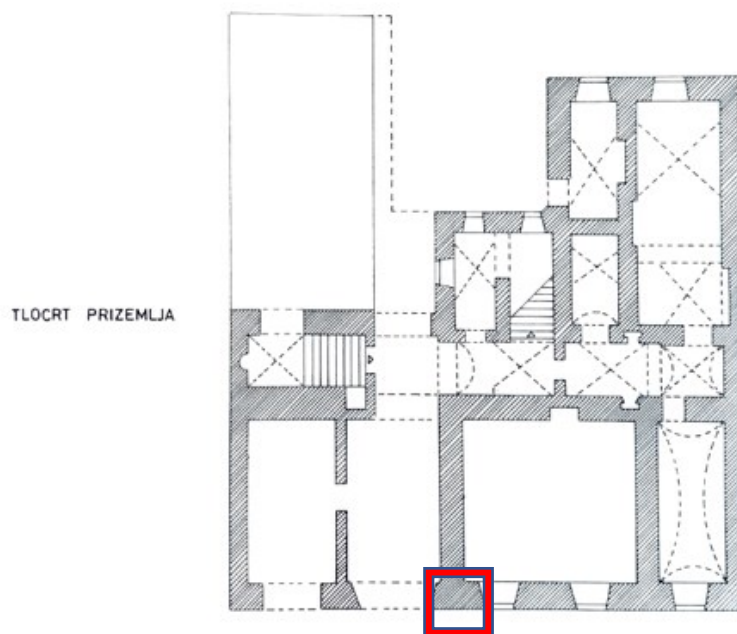
²⁵ Cvetnić, 2007., str. 188.

²⁶ Repanić-Braun, 2004., str.178.

²⁷ Biblija. Stari i Novi zavjet, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1987., Glavni urednici Jure Kaštelan i Bonaventura Duda, Urednici Josip Tabak i Jerko Fućak

²⁸ Badurina, 1979., str. 388.

je imao puno objekata (crkve, kapele, pojedinačne slike, kipovi,...) u čast Blažene Djevice Marije tijekom XVII. i XVIII. stoljeća. Marijanski kult se širio zagrebačkim stanovništvom i okolicom Zagreba. To možemo pripisati zamahom reformacije koja je osnažila vjerski život, ali također i svim poteškoćama tog vremena. Barokna stoljeća, XVII. i XVIII. stoljeće, su bila vrijeme straha od osmanskih provala, gladi, bolesti (kužne epidemije), požara i mnogih drugih problema za koje nisu postojala laka rješenja pa se narod okrenuo vjeri i Blaženoj Djevici Mariji za zaštitu i pomoć, kao posrednici u molitvama i kao čudotvornoj ljekarnici (lat. *thaumaturga*).²⁹

Slika 2. Tlocrt prizemlja Kaptola 2 s ucrtanim smještajem zidnog oslika (u visini kata)

---

²⁹ Dobronić, 1991., str. 230.

Slika 3. Pročelje Kaptola 2

Slika 4. Oslík Bezgrješnog začeca

2.

Neznani slikar

Sv. Cecilija

1710. godine.

Zidni oslik, 180 × 130 cm

Zagreb, Kaptol 8

Na pročelju Kaptola 8 nalazi se spomen ploča i grb, no na ploči pišu važni podaci o njenom osnivaču:

HAEC **DOMVS** CANTORATVS
PER
THOMAM KOVACHEVICH PROTONOTARIVM
APOSTOLICVM CANTOREM ET CANONICVM
ZAGRABIENSEM EST A
FVNDAVENTO CONSTRVCTA
SVCCESOR TIBI FVNDAVI DOTEMQVE LOCAVI
TU MEMOR ESTO MEI CARMINA PSALLE DEI³⁰

(Prijevod: Ovu kuću kantorata Tomo Kovačević, protonotar apostolski, kantor i kanonik zagrebački iz temelja je sagradio. Nasljedniče, tebe sam ja osnovao i postavio za miraz. Ti se sjećaj mene, pjesmama hvali Boga.)

Vidimo da se po rimskim brojevima u prvom retku može iščitati godina 1710. i ta se godina ponavlja i u sedmom retku, pa možemo zaključiti da je kanonik kantor Tomo Kovačević sagradio ovu kuriju 1710. godine. Kurija je sve do 1883. godine bila u funkciji tzv. kolumnatske kurije, što znači da je od vremena izgradnja pripadala kanoniku – kantoru.³¹ Tada je prestala

---

³⁰Kukuljević Sakcinski, 1891., str 348

³¹ Križić Roban, 1996., str. 104.

biti isključivo njihov stan. Kantor je bio treći od četiri najviša dostojanstvenika u kanoničkom zboru.³²

Godine 1706. je bio požar koji je uništio velik dio Kaptola i Gornjeg grada pa je i ova kurija također izgorjela. Tomo Kovačević je 4 godine nakon požara gradio kuću koju vidimo danas na ostacima starije drvene kuće. Prije njega su u staroj kuriji živjeli kanonici Stjepan Nedelko 1673. godine, a 1687. godine je bila u posjedu kanonika Nikole Škrleca.³³

Tomo Kovačević, osnivač kurije, je bio ugledan kanonik koji je proučavao povijest Crkve u Hrvatskoj i umro je 1724. godine. On je bio prvi povjesničar koji je živio u ovoj kuriji. Drugi povjesničar koji je živio u njoj je bio kanonik Ljudevit Ivančan i tamo je živio od 1911. do 1935. godine, on je pisao i objavljivao radove iz crkvene i kulturne povijesti. Danas u ovoj kuriji svoje prostore ima Glas koncila.

U dvorište kurije se ulazi kroz impozantni portal na jugu koji je lučno zaključen i na vrhu ukrašen dvama češerima. U dvorištu se nalaze razne gospodarske zgrade koje je podigao kantor Adam Stepanić između 1752. i 1758. godine.

Kurija ima tlocrt slova L, sa duljom stranicom postavljenom prema istočnoj strani (prema ulici), a kraća je okrenuta prema sjeveru. Na uličnom pročelju se ističe erker koji ima prozore na 3 strane i zaključen je zvonolikom kupolom. S lijeve (južne) strane erkera su dvije prozorske osi, a s desne (sjeverne) strane je pročelje podijeljeno na 5 prozorskih osi. Prizemlje je od prvog kata odijeljeno profiliranim vijencem. Uglovi kurije naglašeni su ugaonom rustikom. Prizemlje je raščlanjeno horizontalnim, rustično obrađenim trakama, dok na prvom katu prevladava vertikalnost pilastara i prozora. Prozori u prizemlju su pravokutni i nisu dekorirani, dok su prozori na prvom katu također pravokutnog oblika no veći su. Prozori prvog kata su više plastički obrađeni. Ispod sebe imaju parapetne plohe koje su u gornjem dijelu konveksno izbočene. Iznad prozora se nalaze po 2 mala kapitela iznad svakog prozora koji nose arhitrav. Između svakog prozora se nalazi pilastar osim između 3. i 4. prozora gledano sa sjeverne strane, tamo je smješten zidni oslik sv. Cecilije. A na pilastru između 2. i 3. prozora se nalazi grb.

Erker je u zoni prizemlja potpuno zatvoren, nema niti jedan prozor nego je pojačan s 4 pilastra koji su širi na vrhu i sužavaju se prema dnu. Dva pilastra u sredini su ukrašena s tri rese koje vise na njima. Kapiteli pilastra su vrlo profilirani i podupiru razdijelni vijenac na erkeru.

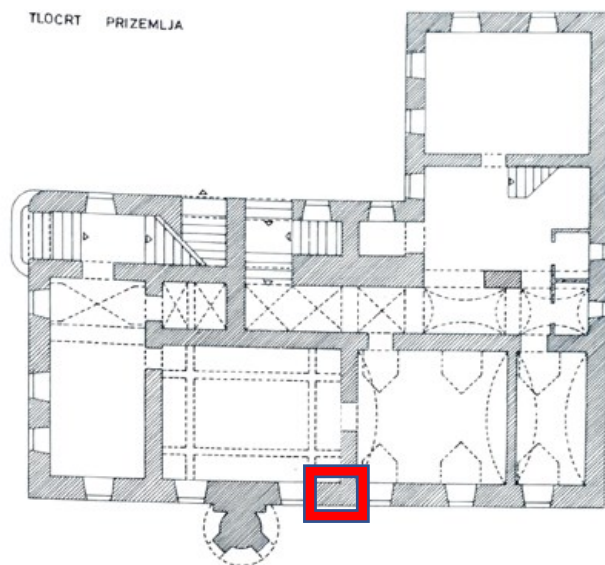
³² Dobronić, 1983., str. 30

³³ Isto, str. 30

U zoni prvog kata erker je raščlanjen sa tri prozora i jednakom arhitektonskom artikulacijom i plastikom kao i ostali dijelovi prvog kata uličnog pročelja.

Cjelokupnom dojmu artikulacije pridonose boje na fasadi. Svjetlija bijela boja naglašava prozore i plastične elemente na tamnijoj sivo-plavoj pozadini. Dvokrilno tijelo kurije je na vrhu zaključeno četveroslivnim krovom.

Na uličnom pročelju se između treće i četvrte osi prvog kata (gledano sa sjevera) nalazi freska sv. Cecilije koja svira orgulje. Sv. Cecilija je bila zaštitnica glazbe i glazbenika, na slikama se obično prijavljuje kako pjeva ili svira na nekom glazbenom instrumentu. Orgulje su atribut koji se veže uz nju, jer se vjeruje da ih je ona izumila i posvetila za bogoslužje.³⁴ Stoga ima smisla da se njen lik nalazi na pročelju kantorske kurije. Zidni oslik je bio dio veće cjeline što vidimo po likovima koji su djelomično odsječeni. Pri dnu slike vidimo lik koji bi mogao biti anđeo koji su sluša kako svira, a s lijeve strane je lik s plaštem koji izgleda da je plave i crvene boje što bi mogla biti Djevica Marija, prema kojoj je Cecilija okrenula glavu. No ne možemo to sa sigurnošću utvrditi. U jesen 1988. godine je Restrauratorski zavod Hrvatske našao pod žbukom fresku sv. Cecilije i konzervirao ju.³⁵ To objašnjava zašto boja izgleda kao da je isprana i oslik kao da je prekriven crvenim filmom.

Slika 5. Tlocrt prizemlja Kaptola 8 s ucrtanim smještajem zidnoga oslika (u visini kata)

³⁴ Badurina, 1979., str. 179.

³⁵ Dobronić, 1991., str 247.

Slika 6. Pročelje Kaptola 8

Slika 7. Oslík sv. Cecilije na Kaptolu 8

3.

Neznani slikar

Bogorodica s Djetetom (Prijestolje Mudrosti)

Kraj XVII. stoljeća.

Slika na platnu, umetnuta na pročelje, 100 × 70 cm

Zagreb, Kaptol 14

U kuriji na Kaptolu 14 je od 1682. do 1690. godine živio kanonik Nikola Dobrilović i kurija je tada bila skromna drvena kuća sa zidanim podrumom. Godine 1690. se nakon smrti kanonika Dobrilovića kurija dodjeljuje kanoniku grofu Nadaždu. Imala je u dvorištu još jednu kuhinju, staje, spremište, a kući je još pripadao i vrt do zapadnog kaptolskog zida. Kako su to imale i sve susjedne kuće. No za današnji izgled kurije je odgovoran kanonik Kazimir Bedeković koji 1780. godine od Kaptola tražio da mu se da opeka iz kaptolske ciglane kao pomoć za gradnju kanoničke kurije. Na Bedekovića nas upućuju Ivančan i Kukuljević koji je zabilježio natpis koji se nalazio ispod slike koja je ugrađena na pročelju kurije, na prvom katu. Natpis glasi:

HAES AEDES
TVA SIT MATER DULCISSIMA
SEDES
C. B.³⁶

(Prijevo: Ova zgrada neka bude, preslatka Marijo, tvoje sjedište.)

Natpis ispod slike je uklonjen 1941. godine, prema sjećanju stanovnika, a kada je slika 1985. godine bila skinuta vidjelo se da je slikana na platnu. Kukuljević napominje da je slika nastala oko kraja XVII. stoljeća i da se slaže s mišljenjem restauratora prof. Ivice Lončarića da je slika kvalitetan rad iz tog stoljeća. Ivančan je smatrao da se inicijali C.B. mogu odnositi jedino na Kazimira (Casimirus) Bedekovića, no on ga je isključio kao investitora. Međutim Lelja Dobronić se referira na arhivske podatke koji upućuju na to da je Bedeković dobio kuriju

---

³⁶ Kukuljević Sakcinski, 1891., 344.

nakon kanonika Verneka.³⁷³⁸ Bedeković je tada živio u Beču, bio je rektor Hrvatskog kolegija, no istovremeno je 1780. godine gradió kuriju na Kaptolu i natpis je ostavio kao spomen na sebe na pročelju uz sliku. Umro je u Beču 1782.³⁹ Ljudevit Ivančan spominje da je u kuriji stanovao i Adam Mravinec (1840. – 1859.), poslije njega je u kuriji živio njegov rođak Gugler. Nakon Guglera je u kuriju uselio Stjepan Horvat 1909. godine, a iza Horvatove smrti Josip Hadrović. Također govori da se 1928. godine u kuriju uselio Stjepan Bičanić.⁴⁰ I danas je kurija vjerojatno u privatnom vlasništvu, s prednje strane je natpis za dućan sportske opreme, no u dvorištu kuće izgleda zatvoreno i napušteno.

Kurija je jednokrnlina, izduljenog pravokutnog tlocrta. Smještena je uz sami rub ulice i s južne se strane naslanja na susjednu kuriju broj 13, u kojoj je stanovao Franjo Rački. Danas je kurija 14 jedna od najvećih kaptolskih kurija i svojim volumenom i oblicima liči na gradsku palaču. Na uličnom pročelju ima 8 prozorskih osi, dvije južne osi imaju više razmaka jedna od druge od šest sjevernih. U prizemlju je južni ugao naglašen rustikom. Prozori u prizemlju su pravokutni i maju tanke okvire, a široki ulaz u prizemlju je smješten u drugoj prozorskoj osi, gledano s juga. On je niži od prozora i ima kameni okvir na vrhu kojeg je zaglavni kamen, a spljošteni luk i jednostavni motivi na kamenom okviru su oblik kasnog XVIII. stoljeća.⁴¹

Prizemlje i prvi kat su odvojeni vijencem. Na prvom katu se ritmično izmjenjuju pravokutni prozori i pilastri. Pilastri nisu plastički ukrašeni, a prozori imaju klupčicu i vrlo jednostavan okvir. A slika Bogorodice s Djetetom je smještena u donjem dijelu središnjeg pilastra, peti po redu s južne i sjeverne strane.

U uspravno položenom pravokutniku prikazana je Bogorodica s Djetetom, ikonografskog tipa Umilne (grč. Eleousa, Glykophilousa). To je bizantski tip prikaza Bogorodice s Kristom u rukama, u nježnom zagrljaju. Krist obično nježno naslanja svoj obraz uz njen, grli ju, ili ju miluje po obrazu ili vratu.⁴² Ovdje su Bogorodica i Krist prikazani u središtu slike na prijestolju, pa bi ovo mogao biti spoj Bogorodice Umilne sa ikonografskim tipom Prijestolja mudrosti. U tom ikonografskom tipu Bogorodica sjedi na prijestolju sa Kristom u krilu koji u lijevoj ruci drži svitak a desnom blagoslivlja. Taj je tip prikaza bio popularan u XVI. stoljeću.⁴³ Na slici je prikazana Bogorodica koja nježno pridržava Krista, a

---

³⁷ Dobronić, 1983., str. 48

³⁸ Ivančan, 1932., str. 202.

³⁹ Ivančan, 1931., str. 42.

⁴⁰ Isto, str. 43.

⁴¹ Dobronić, 1983., str. 49.

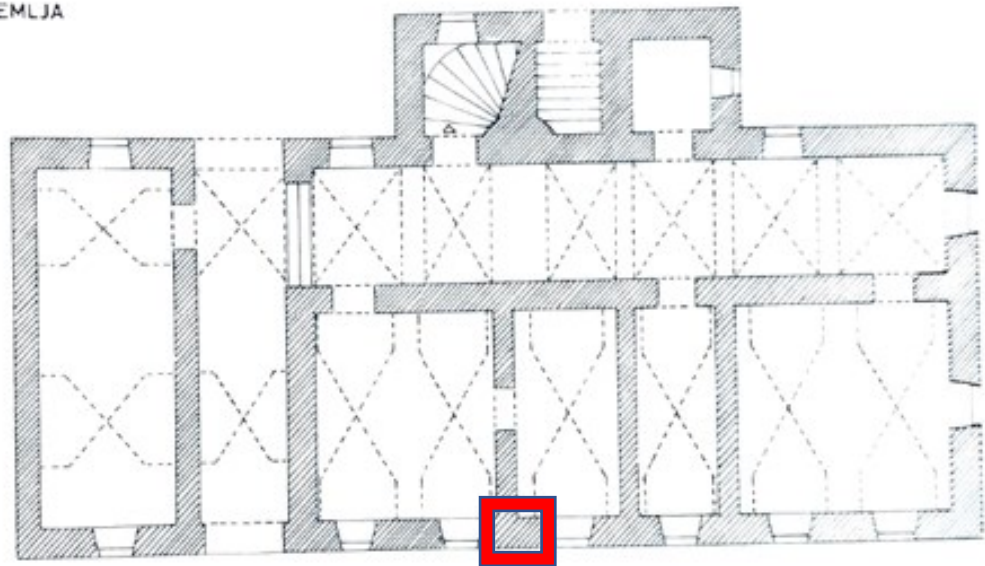
⁴² Badurina, 1979., str. 216. i 217.

⁴³ Badurina, 1979., str. 486.

on nastoji desnom rukom dohvatiti njeno lice. Prijestolje na kojem sjede je tamno crveno, malo tamnije boje od Bogorodičine haljine, sa volutama i kuglama kao ukrasima. Bogorodičina haljina je crvena, a plašt tamno plavi sa zvijezdama na sebi. Pozadina slike je žuto-zlatna, što malo podsjeća na bizantsku ikonu, a prijestolje na kojem sjede Bogorodica i Krist se vjerojatno odnosi na natpis koji se nalazio iza slike u kojem naručilj govori da želi da ova zgrada bude Marijino sjedište.

TLOCRT PRIZEMLJA

Slika 8. Tlocrt prizemlja Kaptola 14 s ucrtanim smještajem zidnoga oslika (u visini kata)

Slika 9. Pročelje Kaptola 14

Slika 10. Slika na pročelju Kaptola 14

4.

Neznani slikar

Oslici na nekadašnjoj Kaptolskoj vijećnici

Kraj XVII. / XVIII. stoljeće

Zidni oslik

Zagreb, Kaptolski trg

Nekada je Stolni kaptol zagrebački imao sastanke i vijećanja u sakristiji katedrale, no 1600. biskup je zabranio ta okupljanja u sakristiji što je natjeralo kaptol da sagradi zgradu, vijećnicu na kaptolskom trgu. Jedna je vijećnica izgorjela 1645. pa si je 1660. godine Stolni kaptol saziđao novu vijećnicu. Bila je skladna dvokatnica na sredini kaptolskog trga sa arkadama prizidanim malim dućanima na jugu. Imala je i vanjske oslike što se vidi na bakropisu Branka Šenoa i na starijoj fotografiji vijećnice. Služila je je svojoj svrsi do 1876. godine. Tada je srušena u svrhu poljepšavanja grada i jer je smetala prometu. Na njeno mjesto je izgrađena ribarnica, a kasnije je i ona srušena a postavljen je Marijin kip s fontanom i 4 anđela. Imala je visok krov, trijem na južnoj strani, a na istočnoj u prizemlju ulaze i dućane. Na prvom katu je bila velika dvorana i sva su pročelja bila oslikana.⁴⁴

Zidni oslici na staroj kaptolskoj vijećnici su ostali sačuvani samo na starim snimkama, no na njima možemo razabrati da je na osliku na južnom pročelju prikazana Bogorodica s Djetetom, ikonografskog tipa Prijestolja Mudrosti. Ikonografski tip Prijestolja Mudrosti se razvija iz Poklonstva triju kraljeva i počinje se koristiti kao samostalna tema od XVI. stoljeća.⁴⁵ Na fotografijama se vidi da Bogorodica sjedi s Djetetom u krilu na prijestolju, okruženi su anđelima koji stoje ili lete oko njih. Izgleda kao da Dijete drži u svojoj lijevoj ruci neku vrstu svitka, a desnu ruku drži u znaku blagoslova, no ne mogu to reći sa sigurnošću, jer stare fotografije ne mogu točno prenijeti sve detalje sa oslika. Marta Gabela i Petra Srbljinović u svojem radu navode da se na slici u Muzeju grada Zagreba vide kako anđeli pridržavaju dva grba i pretpostavljaju da su to grbovi Ugarskog i Hrvatskog kraljevstva.⁴⁶

---

⁴⁴ Knežević, 2019., str., 245.

⁴⁵ Badurina, 1979. str.486.

⁴⁶ Gabela, Srbljinović, 2008., str 66.

Slika 11. Stara kaptolska vijećnica

5.

Josip Jerković

Raspeće s dobrim i lošim razbojnikom

2010. godine

Zidni oslik, srednje polje: 145 × 115 cm, 2 bočna polja: 130 × 70 cm

Zagreb, Kaptol 16

Ova mala barokna crkva je podignuta 1706. godine zato da bi se zatvorenici osuđeni na smrt mogli ispovjediti. Tada se u gradu Zagrebu nisu smjele izvršiti smrtne kazne, je to moralo biti obavljeno izvan gradskih zidina. Zato je sagrađena ova crkva odmah do sjevernih

kaptolskih vrata, da bi se osuđenici mogli ispovjediti prije smaknuća.⁴⁷ Po tome je ova mala crkva uistinu jedinstvena. Nekada su na ovom mjestu bili smješteni templari kojima je Nova Ves bila jedna od posljednjih utočišta, no 1334. godine su se ovdje smjestili prebendari. Crkva je jednobrodna, jednostavnog pravokutnog tlocrta sa trapezoidnim svetištem. Godine 1850. joj je dograđeno pročelje i toranj a od 2002. do 2010. godine je temeljito obnovljena. Kao što je spomenuto crkva je iz vremena baroka no oslici na njenom pročelju su iz novijeg doba, iz obnove 2010. Obnovu je vodio zbor prebendara a oslike je napravio akademski slikar Josip Jerković.⁴⁸ Htjela sam svejedno uključiti ovu crkvu i ove oslike u ovaj rad jer ima bogatu povijest i stilski i lokacijski se uklapa u opseg ovog rada.

Crkva je posvećena sv. Dizmi, razbojniku koji je bio osuđen na smrt i razapet na križu odmah do Isusa uz još jednog razbojnika. Dizma mu je bio s desne strane, a Gizma (ili Gestas) s lijeve. Ikonografija prikazuje Dizmu Kristu s desne strane i razlikuje se od zlog razbojnika po tome što je najčešće lijep, mlad i bez brade i okreće glavu prema Kristu, dok se zli razbojnik muči i grči na križu, okreće glavu od Krista, najčešće je bradat, star i ružan.⁴⁹ Na crkvi sv. Dizma su na pročelju tri plitka pravokutna okvira koji završava lukom koji je malo uži od ostatka okvira. U ta tri okvira su naslikani Isus Krist, sv. Dizma i Gizma. Isus je naravno u sredini sa natpisom INRI zakucanom na križ iznad njegove glave i aureolom oko glave, a iza njega se u pejzažu s Isusove lijeve strane nalazi crkvice koja izgleda identično kao i ova crkva sv. Dizme. Dizma i Gizma izgledaju vrlo slično, ono što ih razlikuje je okretanje glave sv. Dizme prema Kristu. Draperija na sva 3 lika je vrlo lepršava i sva su 3 lika prikazana na pozadini plavog neba sa oblacima koji se čine vrlo kruti, kao stijene. Također vidimo iza njih planine koje se gube u atmosferskoj perspektivi. Vidimo utjecaje 'Europe iza Alpa' koja često razlikuje razapinjanje od Kristovog oblikom križa i time što su vezani užetom za križ, a nisu pribijeni čavlima kao Krist, nekada imaju i zavezane oči.⁵⁰ Na ovom osliku je njihov križ drugačiji od Kristovog, u obliku slova T je i vezani su užetom za križ. Dok su bili na križu dobar razbojnik se pokajao i Krist mu je obećao da će već taj dan biti s njim u raj. Iz tog je razloga crkva bila posvećena sv. Dizmi, da bi dala utjehu i priliku za ispovjediti se osuđenima pred smrt.

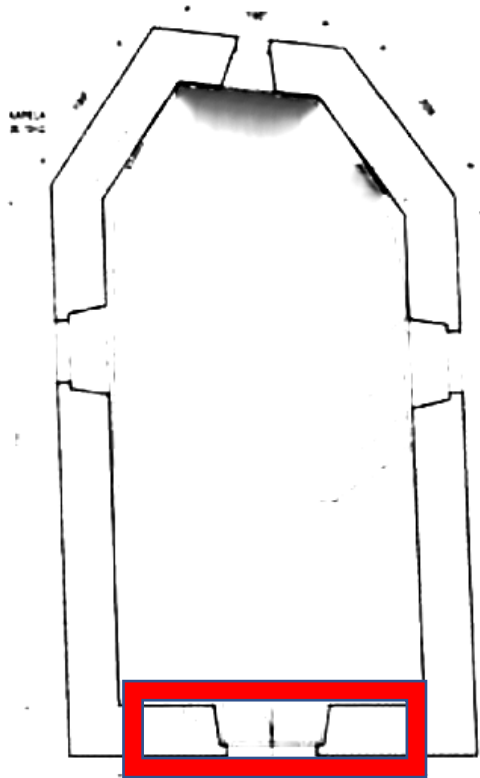
---

⁴⁷ Kurečić, 2015., str. 1.

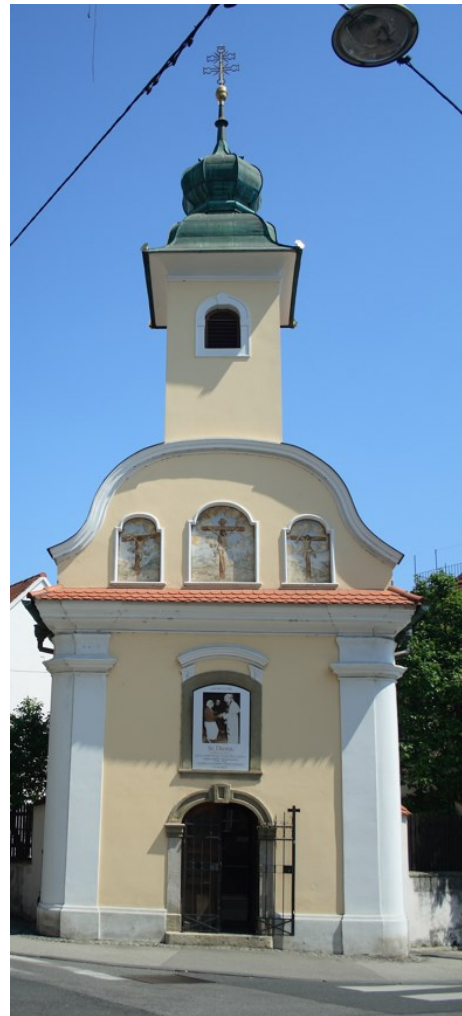
⁴⁸ Kurečić, 2007., str. 190

⁴⁹ Badurina, 1979. str.501.

⁵⁰ Badurina, 1979. str.502.

Slika 12. Tlocrt crkve sv. Dizme
s označenim zidnim oslikom

Slika 13. Pročelje crkve sv. Dizme

Slika 14. Oslík na pročelju crkve sv. Dizme

6.

Neznani slikar

Sveta obitelj

(?)

Zidni oslik, 200 × 150 cm

Zagreb, Nova Ves 55

Na ovoj adresi je nekada bila templarska kapela, preko puta crkve sv. Ivana. Na tom istom mjestu je Ivan, arhiđakon gorički sagradio kapelu posvećenu sv. Zahariji prije 1347. godine, kada je osnovao župu i crkvu sv. Ivana Krstitelj.⁵¹ A u kasnijim stoljećima je tamo bilo groblje i župnikov vrt povezan s crkvom sv. Ivana. Neobično kod te kapele je bio njen oblik, imala je kružni tlocrt što se inače smatralo karakteristikom templarskih crkava. I sv. Zaharija nije bio poznat u našim krajevima. Janko Barlè u svom djelu *Povijest župa i crkava*

---

⁵¹ Barle, 1899., str. 9

zagrebačkih, *Župa sv. Ivana u Novoj Vesi* govori da je kapela nazvana po Zahariji, ocu sv. Ivana Krstitelja⁵², no Lelja Dobronić u *Biskupskom i kaptolskom Zagrebu* navodi kako je u vizitaciji iz 1743. godine zapisano da je kapela posvećena sv. Zahariji, proroku. Ona ga povezuje sa templarima jer su sv. Zahariju Judejci ubili u Hramu u Jeruzalemu, a templari su vitezovi Hrama Jeruzalemskog.⁵³ Godine 1692. kapela je imala samo jedan žrtvenik posvećen sv. Zahariji, no jer je bila dosta prostrana 1705. godine se u nju prenosi i žrtvenik propetog Spasitelja. Kapela je iznutra bila ukrašena s nekoliko slika i kipova i imala je i propovjedaonicu.

Tada se crkveni kompleks sastojao od crkve sv. Ivana Krstitelja i preko puta i malo ukoso na adresi Nova Ves 55 je bilo groblje i kapela sv. Zaharije. U srednjem je vijeku taj kompleks vjerojatno bio sjeverna granica naselja. Groblje je nastalo isto kada i crkva, znači od 1347. godine. Na groblju su se pokapali stanovnici Nove Vesi i siromasi iz župe sv. Marije, jer za njih nije bilo mjesta na tamošnjem groblju, bilo je premalo. Kasnije se spominju i grobnice, od XVII. stoljeća, u koje su se pokapali malo imućniji građani i svećenici. No u XVIII. stoljeću groblje je postalo premalo, a građanima se vjerojatno nije sviđala lokacija groblja, u sredini Nove Vesi koja se proširila tako da kompleks više nije bio na sjevernoj granici. Pa su za novo groblje odredili mjesto do kapelice sv. Tome koja je bila na kraju Nove Vesi (danas na Gupčevoj zvijezdi) i groblje pored kapele sv. Zaharije se više nije koristilo. Staro je groblje s vremenom opustjelo i posve nestalo. Župnik Ignacije Švec je na njegovom mjestu posadio vrt koji će lijepo izgledati uz crkvu.

Župni dvor se nalazio na adresi Nova Ves 55 vjerojatno od samog nastanka župe. Dobronić i Barle oboje navode da se župni dvor prvi puta spominje u kanoničkoj vizitaciji 1669. godine, i opisuje ga se da je bio zidan i građen na kat.⁵⁴⁵⁵ U dvorištu su bile razne gospodarske zgrade, bunar, župnikova krčma, bunar te župnikov vrt koji se nalazio između župnog dvora i kapele sv. Zaharije. Godine 1780. je došlo do rušenja crkvenog kompleksa i prva se ruši kapela sv. Zaharije 1781. godine u vrtu novoveškog župnika. Pet godina nakon rušenja kapele ruši se i crkva sv. Ivana da bi se podigla nova koju možemo vidjeti i danas. Građevina se više puta dograđivala i povećavala; 1681. godine kada je bio u trošnom stanju i trebala mu je obnova, 1743. godine je obnovljen, nakon 1784. godine župnik Sinković financira obnovu crkve i dvora, i još jednom nakon potresa 1880. godine koji je jako ošteti župni dvor.

---

⁵² Barle, 1899, str. 26.

⁵³ Dobronić, 1991., str. 61.

⁵⁴ Barle, 1899, str. 62.

⁵⁵ Isto, str. 60.

Građevina je vjerojatno služila kao župni dvor sve do 1962. godine kada je prodana samostanu Antunovac.⁵⁶

Kuća na adresi Nova Ves 55 je danas sjedište zagrebačke provincije sestara Služavki Malog Isusa. Družba sestara Služavki Malog Isusa je nastala 24. listopada 1890. u Sarajevu, a utemeljio ju je sarajevski nadbiskup Josip Stadler. Njihova je svrha brinuti se za bolesne, siromašne, napuštenu djecu i stare osobe. Vrhovna uprava Družbe se nakon drugog svjetskog rata preselila u Zagreb i Družba se nastavila širiti po Europi. Zbog njenog rasta Družba se 1969. godine podijelila na 3 provincije i tako je nastala Zagrebačka provincija, koja djeluje pod imenom zaštitnika Presvetog Srca Isusova i Marijina. Danas je na adresi Nova Ves 55 njihova provincijalna kuća, samostan Antunovac i privatni katolički vrtić Cvjetnjak.⁵⁷

Kuća je L tlocrta sa tlocrta. Oba krila su podjednake duljine, jedno ide uz ulicu u smjeru sjever-jug, a drugo se nastavlja na njega i pored njega je kolni prilaz u smjeru istok-zapad. Građevina se prilagođava brdovitom terenu na kojem je građena pa na jugu izviruju više podrumski prostori i prozori nego na sjeveru. Ima 4 etaže, ne računajući podrum. Izvana su jasno vidljivi prizemlje i prvi kat, dok su treći i četvrti kat u potkrovlju. Samo je ulično, zapadno, pročelje dekorirano i ima vidnu raščlambu katova. Ulično pročelje je u prizemlju ukrašeno finom rustikom u blokovima, dok je na prvom katu samo u vodoravnim trakama koje se protežu duž cijele širine pročelja. Takva uporaba glatke rustike vizualno želi izdužiti i olakšati građevinu. Između prizemlja i prvog kata je razdjelni vijenac. Svi prozori su pravokutni i naglašeni su okvirima malo tamnije boje od ostatka pročelja, a prozori u prizemlju imaju dodatni mali trapezoidni oblik na sredini okvira iznad prozora kao ukras. 7 je prozorskih osi, oslik se nalazi na prvom katu između 3. i 4. prozora, gledano s juga, na prvom katu. Ulaz u građevinu je nakon 5. prozora u prizemlju, i malo je uvučen. Jednostavna pravokutna vrata su naglašena samo tamnom bojom koja također označava i podrumsku etažu. Ulaz bi trebao biti u ravnini s petom prozorskom osi na prvom katu, ali nije nego je malo pomaknut u desno i narušava ritam otvora u prizemlju. Zadnji prozor u prizemlju, najsjeverniji prozor, je bio zazidan u nekom trenutku, no ostao je njegov okvir. Sjeverna i južna strana građevine nemaju nikakvu dekoraciju i zidna ploha je razbijena samo prozorima. Na jugu prozori nisu u ravnini, u prizemlju i prvom katu su 2 prozora, na drugom katu je jedan, a na trećem su dva. Na sjevernoj strani ima više prozora, no također nisu u poravnati po svakoj etaži. U prizemlju ih je 9, na prvom katu 7, na drugom katu su 6 krovnih dormer prozora i na trećem katu su 3 dormer

---

⁵⁶ Dobronić, 1991., str. 262.

⁵⁷ Sestre služavke malog isusa <https://ssmi.hr/povijest-druzbe/> (Pregledano: 17. VIII.2023.)

prozora koji izviruju iz krovišta. S istočne strane građevina ima trijem u prizemlju koji se otvara prema dvorištu, trijem ima arkade sa segmentnim lukovima. A na prvom katu iznad trijema je natkriveni balkon. Uz dvorište su još neki objekti koji služe vrtiću, upravi i samostanu.

Tema oslika je Sveta Obitelj, a vrijeme nastanka oslika nije poznato. Sveta Obitelj je grupa od tri lika: Bogorodica, Isus i sv. Josip. Ta ikonografska tema se osamostalila nakon Tridentskog sabora u XVI. stoljeću., bila je dobar prikaz idealne obitelji kojoj vjernici trebaju težiti.⁵⁸ Na prvi pogled slika se čini nedovršena i anatomija likova je izobličena ili disproporcionalna (vidljivo na stopalima Marije i Josipa, Josipovoj glavi i rukama i Isusovom tijelu). Što upućuje na to da je slikar bio nevješt i neiskusn u samom crtežu. A ikonografsko rješenje je vrlo vjerojatno preuzeo od nekog renesansnog ili baroknog majstora, kao što je to Andrea del Sarto i njegova *Sveta Obitelj*, smještena u *Galleria Nazionale d'Arte Antica* u palači Barberini u Rimu. Rafaela Tassotti navodi kao mogući utjecaj Nicolasa Poussina i njegovu *Svetu Obitelj* iz *National Gallery of Ireland*.⁵⁹

Na osliku su prikazani Marija, sv. Josip i Dijete Isus u sredini oslika u piramidalnoj kompoziciji. Marija sjedi i drži Isusa u krilu, koji miluje Marijino lice rukama. Sv. Josip stoji pored njih i drži svoju lijevu ruku na štapu, a desnom pokušava pomilovati Isusovu glavu. Okolina oko likova je vrlo nejasna. Nema detalja na podlozi, na stepenici ili klupi na kojoj sjede Marija i Isus, a u pozadini su moguće obrisi arhitekture ili prirode. Marija je odjevena u bijelu haljinu sa plavim plaštem, Isus je gol, a Josip ima svijetlo i tamno smeđu odjeću koja je u kontrastu sa Marijinom svjetlom odjećom. Marija i Isus imaju plošne aureole, a Josip ju nema. Lica likova su neobična jer se oči čine kao da su im zatvorene ili su nedovršene.

---

⁵⁸ Badurina, 1979., str. 554.

⁵⁹ Tassotti, str. 64.

Slika 15. Pročelje Nove Vesi 55

Slika 16. Oslík na Novoj Vesi 55

Slika 17. Andrea del Sarto, Sveta Obitelj

7.

Dragan Bedenko (?), prema starijem predlošku (?)

Poklonstvo sv. Stjepana kralja i sv. Ladislava kralja Bogorodici na prijestolju.

1908. godine

Zidni oslik, oko 200 × oko 300 cm

Zagreb, Dolac 2

Na Dolcu, koji je danas prostor tržnice a nekada je bio strogo omeđena stambena četvrt Kaptola, tzv. „*area capitularis*”, nalazi se crkva Pohoda Blažene Djevice Marije. Jednostavnije zvana crkva sv. Marije na Dolcu. Ona se prvi puta spominje u vezi sa cistercitema između 1307. i 1315. godine kada ju oni preuzimaju. Franjo Buntak detaljno opisuje povijest crkve sv. Marije i njenu povijest vezanu uz cistercite i zaključuje da je na njenom mjestu nekada postojala starija crkva koju redovnici preuzimaju i pregrađuju 1347. godine u gotičkom stilu. On zaključuje da je na njenom mjestu bila izgrađena crkva koja je služila kao katedrala nakon provale Tatara u

Zagreb 1242. godine. No bila je premala da se u njoj služi misa za okolni svijet, pa je bila samo biskupska, odnosno nadbiskupska. Zaključuje da je tako nastala prvobitna crkva sv. Marije. Cisterciti su nakon što su ju preuzeli sagradili pored nje samostan na sjevernoj strani. Godine 1347. ju pregrađuju jer im je bila premala, što Buntak zaključuje po Tkalčičevoj ispravi. Govori da je arhitektura crkve ostala ista od 1347. godine do vizitacija iz 1736. godine. Vizitacija iz 1742. nam prva govori o pregrađenoj crkvi. Gotička crkva je ostala ista što se tiče stila i plana, ali je unutrašnjost, tj. njena oprema naravno doživjela promjene u tom vremenskom periodu. Cisterciti su napustili Zagreb između 1496. i 1499. godine i crkva je bila napuštena do 1511. godine kada postaje župna crkva. Tada papa Julije II. na zamolbu biskupa prenosi sva prava na nju da zamjeni crkvu sv. Emerika koju su htjeli srušiti zbog izgradnje biskupske tvrđave. Crkva sv. Marije je ostala župnom crkvom sve do danas, jedino je za vrijeme vladavine Josipa II. bila pridružena župi sv. Petra i sv. Ivana, ali je osamostaljena nakon njegove vladavine.⁶⁰ Biskup Maksimilijan Vrhovac je htio ponovno ukinuti župu i spojiti ju sa župom sv. Petra, no ti planovi nisu provedeni zbog tadašnjeg župnika sv. Marije, Adama Baričevića, koji se uspio izboriti da ostane župa sv. Marije.

Ranije sam spomenula da je crkva planski ostala nepromijenjena do 1740. godine jer Franjo Buntak u svojem tekstu o crkvi sv. Marije spominje da od 1511. do 1622. godine nema vijesti o crkvi pa izgleda da se ona od tada nije mnogo promijenila. Iz 1630. godine je sačuvana kanonička vizitacija koja spominje da je crkva popravljana i da su postavljeni novi oltari sa zidanim menzama u njoj. Godine 1736. se opisuje crkva kao jednobrodna nadsvođena crkva, popođena sa ciglama. Imala je pjevalište, nadsvođeno svetište na istoku, sakristiju na sjeveru i dva ulaza sa sjeverne i južne strane. Ulaz s sjeverne strane bio je odmah uz svetište i imao je mali portik koji je nekada povezivao crkvu sa samostanom cistercita. Spominje se i da je na vanjskom zidu pred južnim vratima bio kip ili slika Majke Božje koja drži malog Isusa i gleda na ulicu.⁶¹ Crkva je imala 5 prozora; jedan u svetištu, tri u lađi, (dva na južnom i jedan na sjevernom zidu) i jedan na koru. Cijela crkva je bila pokrivena drvenim krovom. Uz južnu stranu sve do XVII. stoljeća je postojalo groblje, a pod crkvom se nalaze zidane grobnice. Tih grobnica je bilo šest; dvije u svetištu i po jedna pod tornjem, pred oltarom Majke božje žalosne, pod korom i u sredini crkve. One postoje još i danas, a 1757. godine je u jednoj od njih pokopan kipar Francesco Robba.⁶² Također je postojao mali drveni zvonik između svetišta i broda.

---

⁶⁰ Buntak, 1939. str.46.

⁶¹ Isto, str. 49.

⁶² Buntak, 1939, str.56.

Stara crkva je nakon te vizitacije temeljito pregrađena u duhu baroka. Franjo Buntak i kasnija literatura navodi 1740. godinu kao početak radova na crkvi, no Dubravka Botica u svom radu *Župna crkva sv. Marije na Dolcu i župna crkva sv. Franje Ksaverskog. Novi prijedlozi za istraživanje korpusa sakralne arhitekture 18. stoljeća u Zagrebu i okolici* smješta dovršetak radova na crkvi 1750. godine. Daje nam tu godinu jer je u novijim obnovama unutrašnjosti crkve uklonjena nečistoća sa medaljona na pročelnom zidu pjevališta kojem je Buntak pogrešno pročitao 1740. godinu, te je čitljiva 1750. godina.⁶³ Kanonik Sigismund Sinersperg⁶⁴ je na svoj trošak dao pregraditi crkvu. Ona je proširena, dodaju joj se 2 bočna broda jednake visine kao i središnji, pa crkva postaje trobrodna i četverotravejna. Traveji su križno svođeni. Crkva je vrlo visoka iznutra i prostor je ispunjen svjetlom, a na bijelim zidovima jako se ističu polikromirani oltari što daje crkvi „barokni” ugođaj. Crkva dobiva i novi kor i pokrivena je crijepom. Imala je još staro svetište, novo je podignuto tek 1766. godine. Bila je osvijetljena sa četiri prozora u lađi i jednim na koru. Zidani toranj je dovršen 1742. godine.

Imala je ulaze na sjevernoj i istočnoj strani. Južnoga više nema, iako se spominje u vizitaciji 1779. godine, Buntak misli da je to pogreška vizitatora jer mu je vjerojatno pravac pogleda bio prema jugu kada je izašao na istočan ulaz. Sjeverni ulaz se posljednji put spominje 1817. godine, do kada se prestala koristiti crkvena grobnica jer se kroz njega dolazilo do ulaza u grobnicu koja se nalazila izvan crkve na sjevernoj strani. Ulaz na zapadnoj strani, prema Tkalčićevoj ulici je izgrađen 1794. godine kada su srušene dvije kuće koje su se nalazile pred crkvom.

Za vrijeme župnika Baltazara Matakovića se podiže novo svetište 1766. godine, on također gradi barokne oltare i propovjedaonicu i oprema crkvu ostalim namještajem. Vizitacije iz 1779. godine opisuju crkvu i spominju novo svetište nadsvođeno kupolom i lanternom, popločeno crno-bijelim mramorom i odijeljenim od broda mramornom ogradom. Kupola je bila neuobičajeno rješenje jer je tada tipičan oblik svoda nad svetištem bila češka kapa. Kupolu u se u srednjoeuropskom baroku javlja kod crkvi marijanskog titulara i predstavlja materijalizaciju ikonografskog motiva marijanske kružnice. Kružnica je još u antičko doba bila korištena u tlocrtima hramova djevičanskih božica, a taj se oblik zatim preuzeo i u crkvama marijanskog titulara, gdje zatvoreni krug simbolizira Marijino djevičanstvo i njeno bezgrješno začeće.⁶⁵

---

⁶³ Botica, 2020., str. 55.

⁶⁴ Isto, str. 55.

⁶⁵ Botica, 2012., str. 110.

Godine 1786. je crkvu zadesio požar, no obnovljena je 1790. godine. Požar je uništio kapu zvonika, no novu koju možemo vidjeti danas je dao napraviti župnik Adam Baričević 1802. godine. Bila je pokrivena bakrom i bakrenim pozlaćenim ukrasima. On je osim nove kape crkvu pokrio novim krovom i napravio je ulaz u crkvu na zapadnoj strani prema Tkalčićevoj ulici 1794. godine. Kupio je dvije kuće koje su se nalazile pred crkvom i dao ih je srušiti i napraviti stube koje vode do zapadnog ulaza. Još je jedna veća obnova trajala od 1871. do 1873. godine, za vrijeme župnika Stjepana Matkovića. Za vrijeme te obnove je stavljen sat na zvonik. Crkva je nanovo ožbukana i oličena i probijeni su novi prozori. 9. studenog 1880. godine je Zagreb udario jak potres i nastradale su gotovo sve crkve. Posebno katedralu, pa je od 1880. do 1885. godine crkva sv. Marije služila kao katedrala. Nakon toga je 1886. godine podignuto novo zapadno pročelje kakvo vidimo danas, sa kamenim kipom Majke Božje koja sjedi i drži malog Isusa na koljenu.

Godine 1908. je crkva iznutra nanovo oslikana, a izvana je potpuno obnovljena. Tada je nastala i niša iznad istočnog ulaza s kipom Blažene Djevice Marije.

Za vrijeme regulacije Dolca i gradnje tržnice, između 1925. i 1928. godine srušen je stari Dolac ispred crkve i zamijenjen je tržnicom i okolnim višekatnicama. Okolina kojom je crkva bila okružena se srušila pa se tako izgubio dio baštine i njen arhitektonski kontekst. Srušena je i samostanska grada cistercita. Gjuro Szabo je bio oštar kritičar tih intervencija i zgrada i arkada koje su zaklonile svetište crkve i zvonik s istočne strane pa se sada vidi samo vrh zvonika. Komentirao je da je tim postupcima crkva postala privatnom kapelom tržnice. Tada se s južne strane crkve oslobodio prostor i napravio se prolaz koji danas spaja Dolac sa Tkalčićevom ulicom.⁶⁶

Crkva svete Marije danas ima dva pročelja, zapadno i istočno. Zapadno je pročelje je veliko i neo-renesansno. Nema na sebi baroknih elemenata osim oblika samog portala koji podsjeća na barokne portale sa povezanošću gornjeg dijela portala (prozorima, polustupovima, arhitravom i zabatom), sa vratima u donjem dijelu. Dok je istočno pročelje malo i barokno. Vrata su relativno niska i polukružno zaključena. Uokvirena su profiliranim pilastrima i lukom sa zaglavnim kamenom. Ulaz flankiraju još dva pilastra sa kapitelima u obliku voluta sa kojih vise po dva cvijeta jedan ispod drugoga, u obliku zvona. Pilastri nose isprekidani vijenac sa

---

⁶⁶ Szabo, 2012., str 141.

prekinutim zabatom. U sredini zabata je na povišenoj bazi postavljena vaza. S lijeve strane vaze stoji natpis:

TU ELEGISTI
ME REGEM
POPULO
TUO
SAP 9,7

A s desne strane piše:

ET
CONSTITUISTI
ME REGEM
PRO EO

(Prijevod: Ti si me izabrao za kralja svome narodu SAP 9,7 / i zakraljio si mene na njegovo mjesto)

Natpisi su iz biblije, iz različitih knjiga u Starom Zavjetu omeđeni su zlatnim okvirima (poput emblema) koji svojim oblicima podsjećaju na *rocaille*, ukrasni motiv oblika nepravilne školjke koji je čest u vrijeme kasnog baroka i rokoka u XVIII. stoljeću.

Iznad zabata se nalazi niša koja je nastala 1907. ili 1908. godine.⁶⁷ U njoj se nalazi kip Majke Božje koja stoji na polukugli i gazi zmaja koji u ustima grize jabuku. Odjevena je u bijelu haljinu i plavi plašt koji je zakopčan kopčom ispod njenog vrata. Oko niše je zidni oslik prikazuje arhitekturu koja uokviruje nišu i crveno platno koje izgleda kao da je obješeno na krov koji natkriva ulaz. Zidna slika prikazuje dva sveca koja prilaze na dvije stepenice i klanjaju Mariji. Franjo Buntak navodi da su to sv. Stjepan i sv. Emerik. Sveti Stjepan s lijeve strane pruža Mariji svoju krunu i žezlo, a sv. Emerik joj prilazi s desne strane, međutim, taj lik na slici ima atribut bojne sjekire, što je atribut sv. Ladislava kralja, osnivača Zagrebačke biskupije. Sv. Ladislav desnu ruku drži na srcu, a u lijevoj ruci drži sjekiru. Buntak pretpostavlja da je Taj oslik vjerojatno naslikao Dragan Bedenko 1908. godine, koji je u to vrijeme slikao i tri oltarne slike za crkvu sv. Marije. Freska je restaurirana dva puta, 1973. i

---

⁶⁷ Buntak, 1939., str 68.

2005. godine. U restauraciji 1973. Ivan Srša navodi da se koristila sintetička smola Calaton CB, koja se prestala preporučivati od 1975. godine⁶⁸ jer se pokazalo da je problematična: prikupljala je prljavštinu i prašinu i diskolorirala je oslikane objekte, sloj nije bio matiran, sloj bi se skupio s vremenom i time bi ogulio sloj objekta na kojem se nalazio, nije više bio fleksibilan i bio je netopljiv.⁶⁹ Također možemo primijetiti da je položaj glave sv. Stjepana malo promijenjen nakon restauracije iz 2005. godine. Glavu je okrenuo malo više prema Bogorodici pa mu se samo vidi profil.

Sveti Stjepan je bio ugarski kralj iz dinastije Arpadović rođen oko 975. godine. Rodno ime mu je bilo Wajk, no na krštenju je dobio ime Stjepan. Godine 1001. je osnovao nadbiskupiju u Ostrogonu i proglasio se kraljem i okrunio se tzv. Stjepanovom krunom koju mu je poslao papa Silvestar II. I po toj su se kruni Ugarska, Hrvatska, Slavonija i Dalmacija zvale „zemlje krune sv. Stjepana”. Umro je 20. kolovoza 1038. godine pa mu je svetkovina 20. kolovoza, a kanoniziran je 1087. godine. Kult sv. Stjepana se raširio po sjevernoj Hrvatskoj i u Slavoniji preko Ugarske. Uz njega se najčešće prikazuju sv. Emerik i Ladislav. Među brojnim relikvijama ističe se jedna iz 1653. godine u riznici zagrebačke katedrale (Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava), u relikvijaru u obliku poprsja.⁷⁰ Sv. Stjepan se prikazuje kao stariji vitez s bradom, kraljevskim plaštom, okrunjen je i ima kraljevsku jabuku i žezlo. Ovdje je prikazan kao stariji pročelav čovjek s dugom bradom i sa dva svoja atributa, krunom i žezlom. Kruna sv. Stjepana je specifična i lako prepoznatljiva. Kruna je zlatna, njen donji dio je prsten sa medaljonima ukrašenim manjim zlatnim detaljima i draguljima, gornji dio čine dvije ukrašene zlatne trake koje se križaju i mali zlatni križ na vrhu krune. Iz profila kruna je polukružnog oblika i po tome je prepoznatljiva.

Sveti Ladislav je bio mađarski kralj rođen oko 1040. godine. Bio je sin mađarskog kralja Bele I. i poljske kneginje Rikizr. Okrunjen je za kralja nakon svog brata 1077. godine. Osnovao je Zagrebačku biskupiju 1091. godine, nakon sjedinjenja Hrvatske s mađarskom krunom. Umro je 1095. godine, kanoniziran je 1192. godine, a svetkovina mu je 27. lipnja. Kao i sv. Stjepan, njegov kult je bio raširen u sjevernoj Hrvatskoj i u Slavoniji, zbog utemeljenja zagrebačke biskupije. Krajem XVII. stoljeća su Ladislava smatrali Hrvatom po pisanjima Pavla Rittera Vitezovića. Kralj Ladislav je bio ideal viteštva, legende govore o njegovoj poniznosti, pobožnosti i mnogim dobrim djelima. Prikazuje se najčešće kao vitez u oklopu, zaogrnut

---

⁶⁸ Srša, 2011., str. 106.

⁶⁹ Sease, 1981., str. 103.

⁷⁰ Badurina, 1979., str. 547.

kraljevskim plaštem, s krunom na glavi. U ruci drži bojnu sjekiru, nekada i mač ili koplje. U Hrvatskoj se prikazuje redovito kako rukom pridržava veliki štit s križem s dva poprečna kraka, koji se javlja u mađarskom grbu. Njegovo prikazivanje je često vezano uz sv. Stjepana kralja i često im se pridružuje sv. Emerik. U Hrvatskoj njegove najznamenitije relikvije možemo naći u Zagrebu i Dubrovniku.

U literaturi se dva lika na ovoj freski navode kao sv. Stjepan i sv. Emerik, iako lik sv. Emerika nema svoje uobičajene atribute. Osim toga, on je puno stariji lik nego što se sv. Emerik inače prikazuje i ima spomenuti atribut, sjekiru u ruci, dok je sv. Emerik prikazuju s mačem. Sv. Ladislav bi se bolje uklopio u ikonografiju ovog oslika. Marta Gabela i Petra Srblić u svom radu 2008. godine pretpostavljaju da je to sv. Ladislav, a ne sv. Emerik zbog prikaza kao starijeg muškarca.⁷¹

Sama zagrebačka katedrala je nazvana po Bogorodici, sv. Stjepanu i sv. Ladislavu i na pročelju katedrale, koje je bilo nasuprot crkve sv. Marije i u njenoj neposrednoj blizini, su se nalazili kipovi sv. Stjepana i sv. Ladislava. Ti kipovi se danas nalaze u Muzeju grada Zagreba i tamo je sv. Ladislav prikazan kao kralj ratnik, okrunjen i u punom oklopu i lijevom rukom pridržava mač i štit na kojem je križ sa dva poprečna kraka. U korist sv. Ladislavu također ide činjenica da je osnovao Zagrebačku biskupiju oko 1094. godine i podvrgnuo ju Ostrogonskoj nadbiskupiji (koju je osnovao sv. Stjepan) i u njenom je okviru bila od 1094. do 1180. godine. Nakon toga je podvrgnuta Kaločkoj nadbiskupiji. Kaločka nadbiskupija je 1135. godine ujedinjena sa Bačkom nadbiskupijom, koju je utemeljio kralj Ladislav.⁷² Zagrebačka je biskupija bila pod Kaločkom nadbiskupijom sve do 1852. godine, kada je papa Pio IX. Podignuo zagrebačku biskupiju na nadbiskupiju. Sv. Stjepan i sv. Ladislav imaju snažne veze uz zagrebačku biskupiju i njene nadbiskupije što opravdava njihovo štovanje i česte prikaze u ovim krajevima Hrvatske.

Iako ima dovoljno razloga za povjerovati da bi lik s desne strane Bogorodice mogla biti sv. Ladislav, ono što ide u prilog tome da je to sv. Emerik, sin sv. Stjepana, je natpis koji se nalazi ispod lika. „ET CONSTITUISTI ME REGEM PRO EO“ (Prijevod: I zakraljio si mene na njegovo mjesto.). Taj citat dolazi iz Biblije; „Bog se ukazao Salomonu i rekao mu „Traži što da ti dadem.“ na što Salomon odgovara da je Bog bio naklon njegovom ocu Davidu i

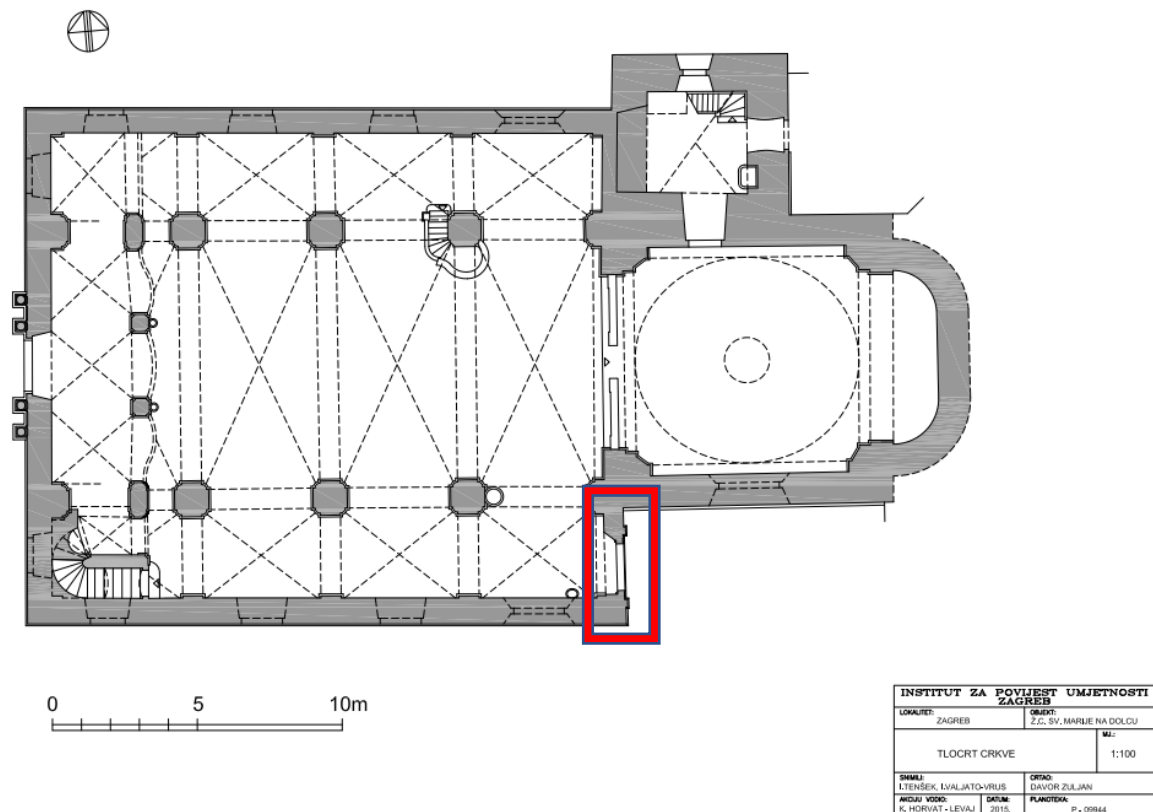
---

⁷¹ Gabela, Srblić, 2008., str. 69.

⁷² <https://www.vjeraidjela.com/negdasnji-obrednici-koristeni-na-podrucju-danasnje-istocne-hrvatske-i-srijema-3-krajevni-obrednici/>, (Pregledano: 05.VII.2023.)

'zakraljio si mene na njegovo mjesto.'" 2 Ljet, 1,8.⁷³ Citat se referira na to da Salomon stupa na prijestolje nakon svog oca, kao što je sv. Emerik trebao stupiti na mjesto Ugarskog kralja nakon svog oca Stjepana, no to nikada nije uspio jer je umro prije svog oca i nije mogao preuzeti njegovu krunu. Ispod sv. Stjepana je također citat iz biblije „TU ELEGISTI ME REGEM POPULO TUO SAP 9,7“ (Prijevod: Ti si me izabrao za kralja svojem narodu) Mudr 9,7.⁷⁴ Kralj Stjepan I. je pred svoju smrt zavjetovao krunu Bogorodici, jer nije imao muških potomaka i zato je ovdje prikazan kako daje svoju krunu Mariji.⁷⁵ Tako da zajedno sa svim ikonografskim nepravilnostima, ne možemo sa sigurnošću reći da je to lik sv. Ladislava, a ne sv. Emerik.

22. ožujka 2020. godine Zagreb je ponovno nastradao u potresu za vrijeme kojeg je oštećen velik dio grada i većina crkvi u gradu, pa tako i crkva sv. Marije. Crkva se trenutno obnavlja i nije otvorena za javnost i vanjski oslik je trenutno pokriven.

Slika 18. Tlocrt crkve sv. Marije na Dolcu s označenim portalom povrh koga je smještena zidna slika.

⁷³ Biblija. Stari i Novi zavjet, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1987., Glavni urednici Jure Kaštelan i Bonaventura Duda, Urednici Josip Tabak i Jerko Fućak

⁷⁴ Isto

⁷⁵ Heka, 2017., str. 6.

Slika 19. Oslík iznad istočnog ulaza crkve sv. Marije na Dolcu

Slika 20. Dijelovi Oltara sv. Marije i sv. Ladislava, radionica Ivana Komersteinera

8.

Neznani slikar

Oslík uglovnih kamena na zvoniku crkve sv. Marka

1775. godine

Zidni oslik, $9 \times 9 \text{ m}^{76}$, visina oko 40 m

Zagreb, Trg sv. Marka

Crkva sv. Marka je građena nakon 1242. godine nakon odlaska Tatara i proglašenja Zagreba kao slobodnog i kraljevskog grada. Prije toga je na njenom mjestu stajala manja kapelica koja je s vremenom postala premala za broj stanovnika koji je rastao na Gradecu. Ne zna se točna godina izgradnje crkve, no zna se da je tamo stajala 1256. godine kada je kralj Bela dozvolio da se oko nje održava sajam.⁷⁷ Građena je u gotičkom stilu, a znatno je obavljena je u XIV. i XV. stoljeću. Iza sredine XIV. stoljeća je zamišljeno novo svođenje na baze 5 modula, dok su ostaci iz romanike bili vidljivi u kratkom svetištu. A početkom XV. stoljeća je dobila novi koncept svođenja, smanjen je broj svodnih polja, gradi se i ukrašava južno pročelje, produžena je glavna apsida i izgrađene su male bočne apside, te se prvi puta spominje zvonik 1433. godine⁷⁸, no pretpostavlja se da je građen malo prije. Produžuje se sakristija i također se gradi kapela sv. Fabijana i Sebastijana. Na ploči s grbom Zagreba koja je ugrađena u kontrafor kapele piše godina 1499. što se može smatrati godinom završetka radova na crkvi. Tijekom XVII. i XVIII. stoljeća je bilo više obnova crkve. Na crkvi su bili elementi različitih razdoblja jer obnove nisu imale cilj stilskeg ujednačavanja crkve već su dijelovi popravljani u skladu s financijskim mogućnostima. Na zvoniku od 1659. godine rade graditelji Antun Macetto, njegov sin Bartol Macetto i graditelj Silvestar Donati. Janko Barlè spominje da se u njihovom zahvatu spominju ugaoni klesanci na zvoniku.⁷⁹ Zvonik je konačno je dovršen 1705. godine. Zvonik je originalno imao četverolisni krov, no on je zamijenjen oko 1725. godine limenom lukovičastom kapom. Za vrijeme te obnove su stavljeni novi prozori na južnom pročelju sa zaobljenim zaključcima, umjesto srednjovjekovnih kamenih prozora koji su tamo stajali prije. Također se radilo i na promjeni krovne konstrukcije i pokrova iznad svetišta i južnog portala.

---

⁷⁶ Puhmajer, 2013., str. 40

⁷⁷ Hirc, 2008., str. 171.

⁷⁸ Dobronić, 1992., str. 54.

⁷⁹ Barlè, 1896., str. 28.

Za vrijeme 1770-ih godina je došlo do još jedne obnove pročelja i to je zabilježeno na zvoniku, u zoni prvog kata je natpis u žbuci na kojem piše *Anno D 177 (?)*, natpisu nedostaje zadnja znamenka no prema Dragutinu Hirc riječ je o 1775. godini.⁸⁰ S obzirom da je zvonik izgrađen 50 godina prije, moralo se raditi o većoj obnovi ili prežbukavanju pročelja. Tada je zvonik ožbukana ugrubo i zrnato, a zatim je obojan bijelom bojom, a rubovi vijenaca i ugaonih klesani kameni su sada naglašeni crnim linijama. Zvonik ima vrlo zatvoren volumen a otvoren je tek malim otvorima. Prizemna etaža je bez otvora, prvi i drugi kat su otvoreni samo malim monoforama, a treći i četvrti katovi imaju bifore. Svaki prozor je lučno zaključen i upisan u pravokutni okvir, a svi prozori imaju trokutaste zaključke koji su izvorno rađeni od žbuke.⁸¹ Zvonik je, iako je obnovljen 1775. godine, renesansno koncipiran. Smješten je uz bok crkve, u gornjim katovima ima renesansne bifore, a čiste plohe zvonika su raščlanjene horizontalnim vijencima.⁸² Današnji izgled crkva je dobila u restauraciji u drugoj polovici XIX. stoljeća. Godine 1876. se krenulo sa radovima koje je vodio bečki arhitekt Friedrich Schmidt, on uklanja većinu baroknih dodataka crkvi i pokrio ju je višebojnim glaziranim crijepom s grbovima Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i grada Zagreba. Upravo je taj krov postao jedan od najprepoznatljivijih simbola grada Zagreba. Potres koji je pogodio Zagreb 9. studenog 1880. godine je usporio restauraciju, ali je ona dovršena u listopadu 1882. godine. A jedan od glavnih Schmidtovih pomagača je bio Herman Bollé. Od tada do danas crkva sv. Marka se mnogo puta restaurirala i obnavljala na određenim dijelovima. Godine 1988. su počeli još jedni radovi na zvoniku i zamijenjeni su gotovo svi klesani kameni elementi pročelja (prozori, uglovni kameni,..). Na zidovima zvonika su bile pukotine pa je u njih prvo injektirana cementno-vapnena-pješčana smjesa, i zatim su tehnikom *fresco-seco* iscrtane crne linije vijenaca (jedna crta ide na polovici vijenca, a druga ide ispod njega da bi se time naglasio vijenac. Pročelja su dovršena krajem 1994. godine žbukanjem i bijeljenjem.⁸³ A obnova krovništva je bio još dugotrajniji procesi trajao je do kraja XX. st. U prvom desetljeću XXI. Stoljeće je ponovno došlo do obnove svih pročelja.

A danas je crkva zatvorena i u procesu obnove zbog još jednog oštećenja u potresu koji se dogodio 22. ožujka 2020. godine. Većina crkve je pokrivena i trg sv. Marka je ograđen pa joj se ne može približiti.

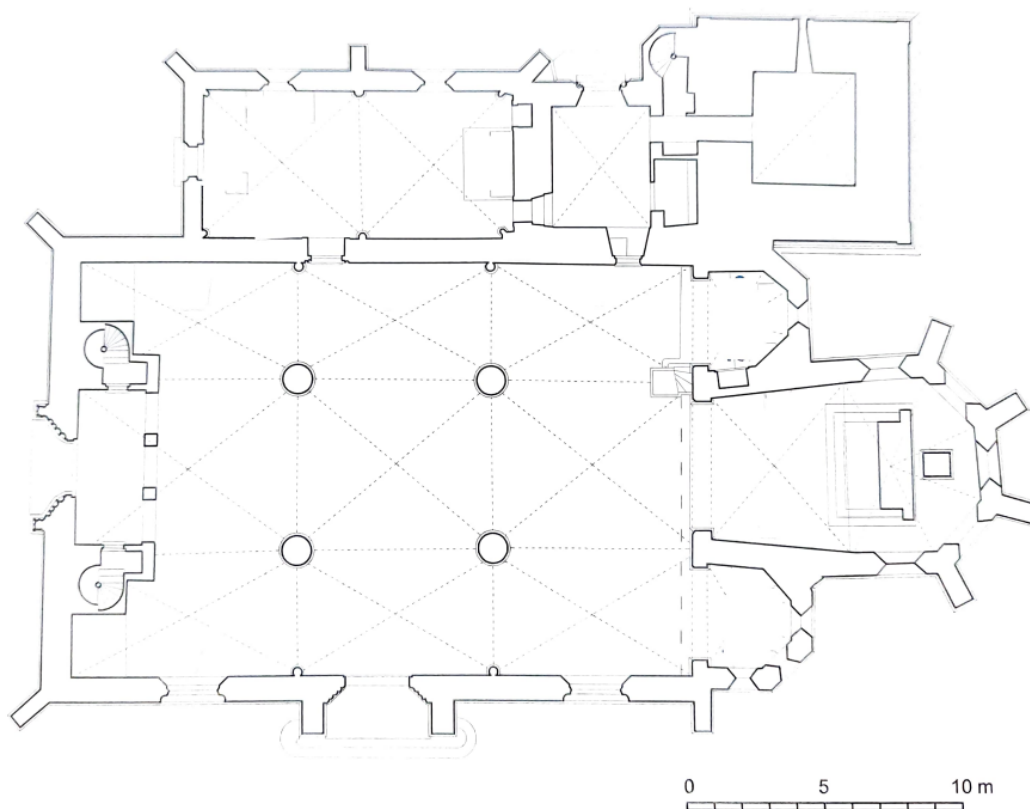
---

⁸⁰ Hirc, 2008., str. 181.

⁸¹ Puhmajer, 2013., str.40.

⁸² Horvat, 1975., str. 142.

⁸³ Milošević, Rašpica, Šurina, 2013., str 134.

Slika 21. Tlocrt crkve sv. Marka

Slika 22. Zvonik crkve sv. Marka

9.

Neznani slikar

Sveta Obitelj

Druga polovica XVIII. stoljeća (?)

Zidni oslik, 130 × 100 cm

Zagreb, Ulica Tita Brezovačkog 1

Na gornjem gradu u neposrednoj blizini trga sv. Marka, na uglu Mletačke ulice i ulice Tita Brezovačkog nalazi se jednostavna jednokatnica sa oslikom na pročelju kuće na strani ulice Tita Brezovačkog. Nalazi se na visini prvog kata između dva prozora. Lelja Dobronić opisuje u čijem je vlasništvu kuća bila od 1744. godine, kada na tom mjestu svećenik Mihovil Remenar kupuje drvenu kuću. Od njega ju kupuje zagrebački liječnik Deziderij Degovi (Degoy) 1756. godine. On je imao vrlo dobre prihode što objašnjava da je kuća bila zidana kada ju je njegov sin Deodat 1764. godine prodao podžupanu varaždinske županije Emeriku Pastoryju. Zidana kuća je podignuta najvjerojatnije između 1756. i 1759. godine, no bila je manja nego danas. Godine 1771. vlasnik kuće je Juraj Ivančić, on je bio plemićki sudac zagrebačke županije. Od 1782. do 1797. godine vlasnik je ponovno Deodat Degoy i njegova udovica, a nakon njih je 50 godina vlasnik kuće bio trgovac Ivan Ebner. Godine 1875. tvrtka Grahor i Klein produljuje krilo u Mletačkoj ulici i gradi ga na mjestu bivšeg dvorišta uz ulicu. Kuća je i danas vjerojatno u privatnom vlasništvu i u jednom dijelu kuće se nalaze uredi jedne firme.

Tlocrt građevine je jednostavnog, pravokutnog oblika. Kuća ima dva ulaza, jedan iz Mletačke ulice i jedan iz ulice Tita Brezovačkog. Ulaz sa južne strane, iz ulice Tita Brezovačkog je u ravnini druge prozorske osi (gledano s istoka) i ima pravokutna vrata no reljefni istaci iznad i oko vrata koji mu vizualno daju polukružno zaključeni vrh. Isti efekt se postiže sa prozorom do ulaza, u prizemlju. Ostali prozori na kući su pravokutni i imaju pravokutni okvir. Na istočnoj strani kuće dvije prozorske osi imaju veći razmak između sebe dok na sjeveru 4 prozorske osi imaju manji razmak među sobom. Taj dio kuće gdje su smanjeni razmaci među prozorskim osima je najvjerojatnije dio kuće koji se produljio 1875. godine. Ulaz iz Mletačke ulice, sa zapadne strane je reljefno više ukrašen od južnog ulaza. Uokviruju

ga dva pilastra s jednostavnim kapitelima iznad kojih ulaz uokviruju dvije izduljene volute sa motivom lavlje glave između njih, na sredini osi ulaza. I u polukružnom polju koji oblikuju te dvije volute se nalaze nekoliko životinjskih i biljnih motiva.

Zidni oslik se nalazi na južnoj strani kuće na prvom katu između dvije prozorske osi. Otkriven je 2008. godine u obnovi zgrade i smješten je u segmentno zaključenu plitku nišu koja je obrubljena svijetlom narančastom bojom i kružnim motivima. Tema samog oslika je Sveto Rodbinstvo. Sredinom XV. stoljeća kult sv. Ane se proširio u Njemačkoj i osnovane su mnoge bratovštine i oltari, osim toga je postojao interes za genealoške konstrukcije i vlastiti identitet se često izražavao pozivanjem na obiteljske veze. Sveto Rodbinstvo bilo je prikaz potomstva sv. Ane koja je prema apokrifnoj legendi bila tri puta udana. Ovdje nije prikazana brojna rodbina sv. Ane, svi njeni muževi i tri kćeri sa svojim potomstvom, nego su prikazani Sveti Josip, Marija i Isus, te sveta Ana i Joakim kao Isusovi djed i baka. I u središtu kompozicije su Bogorodica, sv. Ana i Isus, koji kao tri glavna lika oblikuju i ikonografski motiv Svete Ane Trojne.⁸⁴ Sveto Rodbinstvo je jedna od brojnih tema koje su bile rjeđe prikazivane nakon Tridentskog sabora (1545.-1563.).⁸⁵ U poslijetridentskoj umjetnosti češći je prikaz Svete Obitelji, gdje su uz Dijete Isusa prikazani samo Bogorodica i Josip. Ova tema je bila predstavljena vjernicima kao uzor, da teže tom obiteljskom idealu. Dok su prikazi Joakima i Ane uz njih vrlo rijetki. Rafaela Tassotti u svom radu *Zagrebački krajputaši* također komentira arhaičnost ove ikonografije i kao primjer navodi sličnosti ovog oslika sa rješenjem crteža Hansa Baldunga Griena iz 1509.-1512. godine iz Grafičkog kabineta Staatliche Kunsthalle u Karlsruheu. Na tom crtežu Bogorodica sa Djetetom i sv. Ana sjede ispred ograde zatvorenog vrta (lat. *hortus conclusus*) što je simbol Bogorodičinog djevičanskog majčinstva, a sv. Josip i sv. Joakim stoje izvan njega i iza Bogorodice i sv. Ane. Ista kompozicija je i na zidnom osliku i također se podudara i prikaz Presvetog trojstva (Boga oca i Duha svetoga) koji se nalaze u sredini oslika, na istoj osi kao i Isus. Ova kompozicija i položaj likova također odgovara jednoj grafici iz Bocholta u Njemačkoj čija se datacija smješta između 1450. i 1500. godine. Autor djela je nepoznat i također su prikazane Bogorodica, Isus i sv. Ana u središtu djela, sa sv. Josipom i sv. Joakimom iza njih, i Duh Sveti se nalazi okomito iznad Isusa. Ispod njih piše: „IHESUS MA ANNA”. Prema tome vidimo da je ovaj ikonografski prikaz bio popularan još krajem XV. i početkom XVI. stoljeća.

---

⁸⁴ Badurina, 1979., str. 554

⁸⁵ Isto, str. 570.

Godina nastanka zidnog oslika ni autor oslika u ulici Tita Brezovačkog nisu poznati. Oslík je vrlo vjerojatno rađen prema nekom grafičkom predlošku, što je moguće zaključiti po simetričnosti same kompozicije, jednostavnoj upotrebi boje i dvodimenzionalnosti, tj. oblikovanju koje ovisi o crtežu. Rafalea Tassotti smješta godinu nastanka oslika u drugu polovicu XVIII. stoljeća.

Kao što je već spomenuto, u prvom planu oslika su Bogorodica sa Isusom u krilu i s druge strane sjedi sv. Ana okrenuta prema njima. Marija i Ana su zrcalno okrenute jedna prema drugoj dok je Isus malo nagnut od sredine prema majci. Marija svojim rukama pridržava Isusa, a sv. Ana drži ruke sklopljene u molitvi. Isus u lijevoj ruci drži zemaljsku kuglu sa malim križem na vrhu a desnom rukom blagoslivlja. Marija je odjevena u crvenu haljinu i plavi plašt, boje koje odjekuju u odjeći sv. Josipa koji ima plavu haljinu. Sv. Josip u desnoj ruci drži procvjetalu šibu (simbol njegovih zaruka sa Marijom), a lijevu ruku drži na grudima. Sv. Joakim stoji iza sv. Ane i desnu ruku pruža prema svojoj obitelji a u lijevoj drži ljiljan (znak djevičanstva) ili moguće neki drugi cvijet. Bog Otac na vrhu oslika drži plavi globus sa križem na vrhu, kao i Isus i okružuju ga anđeli. S desne strane oslika jedan anđeo drži zastor, dok je kod anđela s lijeve strane teško vidjeti što ima u rukama možda prosipa latice, tj. cvjetove po obitelji ispod, ili nosi krunu. Likovi imaju aureole kao znak svetosti koje nisu puni krug nego su blago osvjetljavanje oko njihovih glava, dok Bog Otac ima trokutnu aureolu. Trokutna aureola se često upotrebljava kod prikazivanja Boga Oca ili presvetog Trojstva, jer predočava tri jednaka dijela koja su povezana u jedno.⁸⁶ Ispod Boga Oca se nalazi Duh sveti u obliku golubice i kao i na crtežu Hansa Baldunga Griena fokus gledatelja i likova na osliku je usmjeren prema njoj. I na crtežu i na zidnom osliku golubica obasjava scenu svojom svjetlošću.

---

⁸⁶ Badurina, 1979., str. 572.

Slika 23. Pročelje Ulice Tita Brezovačkog 1

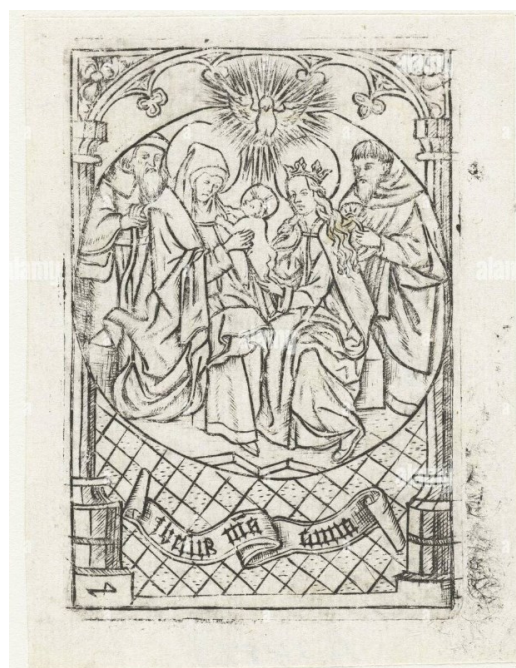

Slika 24. Oslík na Pročelju Ulice Tita Brezovačkog 1

Slika 25. Hans Baldung Grien, Sveto Rodbinstvo

Slika 26. Nepoznati autor, Sveto Rodbinstvo

10.

Neznani slikar

Sunčani sat i oslici pročelja

1650. godine (kasnije restauracije)

Zidni oslik, 240 × 230 cm

Zagreb, Opatička 20

Zgrada muzeja Grada Zagreba je građena je u XVII. stoljeću na istočnom gradskom bedemu za samostan opatica sv. Klare. Godine 1646. klarise su iz Požuna (Bratislave) došle u Zagreb i na Gradecu osnovale svoj samostan. Gradski magistrat im je poklonio zemljište uz Popov toranj gdje je onda podignut njihov novi samostan. Građevina je pratila srednjovjekovne obrambene zidine na istočnoj i strani, a na zapadnoj strani je građevina pratila ulicu, koja je kasnije po njima prozvana Opatička ulica. Samostanski kompleks se sastojao od tri dijela: samostanske zgrade i unutarnjeg dvorišta, crkve sv. Trojstva s vrtom na jugu i na sjeveru vanjsko dvorište sa samostanskim predvorjem s Popovim tornjem i školom. Jezgra samostana s ulazom se sastoji od 4 krila koja zatvaraju dvorište. Istočno krilo je građeno na obrambenom zidu pa pari njegovu zakrivljenost pa su tlocrtno krila samostana i unutarnje dvorište u obliku trapeza. Sjeverni, tj. istočni, dio kompleksa je jedno krilo koje se nastavljalo na obrambene zidine i pred kojim se do ulice na zapadu proteže trapezoidno dvorište. Sjevernom dijelu je također pripadao i Popov toranj (današnja Zvezdarnica Zagreb) i školska zgrada u Opatičkoj 22. Danas su od samostana ostali samo središnji i sjeverni dio. Na jugu je nekada uz ulicu bila samostanska crkva sv. Trojstva (na mjestu današnje kuće na broju 18), a samostansko dvorište je također obuhvaćalo i prostor današnje kuće broj 16. Gradnja samostana je počela 1647. godine, a u izgradnji je uvelike pomoglo hrvatsko plemstvo. Posebno grof Gašpar Drašković i klarise su se uselile u novi samostan 15. srpnja 1650. godine.⁸⁷ U samostanu je bila prva viša djevojačka škola u Hrvatskoj i u samostan su pristupale kćeri hrvatskih velikaša (Zrinski, Drašković, Patačić, Oršić,...) i samostan je ubrzo stekao brojna imanja i gotovinu.

Svi dijelovi samostana nisu izgrađeni odjednom, prvi dio koje je izgrađen je bio dio u koji su opatice uselile 1650. godine, središnji dio sa kompleksa na današnjoj adresi Opatička 20 sa unutarnjim dvorištem oko kojeg su organizirana samostanska krila. Istočno, južno i

---

⁸⁷ Dobronić, 1991., str. 137,

zapadno krilo bili su otvoreni arkadama prema dvorištu, a sjeverno prozorima i ulaznim vratima.

Zatim je bila sagrađena samostanska crkva, crkva sv. Trojstva, uz jugozapadni ugao samostana između 1658. i 1669. godine. Crkva je bila mala i jednobrodna, orijentirana jug-sjever, imala je pravokutni tlocrt i svetište u obliku trapeza i jednu pravokutnu kapelu na sredini istočnog zida i zvonik između kapele i južnog zida samostana.⁸⁸ Istočno od crkve bio je smješten vrt.

Lelja Dobronić iz ugovora između predstojnice samostana grofice Petronile Zrinjske i gradskog suca sklopljenog 1698. godine uočava da je sjeverni dio samostana, tj. produženo istočno krilo, sagrađeno kasnije od ostatka samostana, na samom kraju XVII. stoljeća.⁸⁹ Redovnice su također 1698. godine izgradile još jednu zgradu u sklopu samostana koja se spaja na Popov toranj na zapadu i rada im se potpuni kompleks prostirao od vrha Gradeca na sjeveru, do Opatičke ulice 16.

Samostan je dva puta stradao u požaru, jednom 1674. godine i kasnije 1706. godine. Nakon požara 1674. godine redovnice su se morale preseliti i to u dvor novoveškog župnika, zatim franjevcima u Remetinec, a 1675. godine su se vratile u svoj obnovljeni samostan. Nakon požara 1706. godine klarise su opet bile prisiljene živjeti drugdje. Prvo kod zagrebačkih fratara, zatim na Bijeničku cestu, a u samostan se ponovno vraćaju 1709. godine. 28. veljače 1782. godine car Josip II. ukida red sv. Klare. Nakon raspuštanja njihovog reda zgrada samostana je bila korištena u razne svrhe. Do 1783. godine u njoj su stanovali mjernici sa svojim obiteljima, zatim je služila kao kazalište, a od 1785. godine je u zgradu smještena Komorska uprava. Godine 1816. je služila kao smještaj vojnicima i vojna ljekarna. Tada je u sredini zapadne fasade (ulične fasade) probijen ulaz i dva prozora. Zapadna fasada je imala tada sveukupno četiri prozora u prizemlju i prvom katu.⁹⁰ Godine 1831. se u zgradu uselila pošta, pa se zbog toga ulica jedno vrijeme zvala Poštanska ulica. Za potrebe pošte su se na zapadnom krilu probili prozori pa fasada tada ima u prizemlju devet, a na prvom katu deset prozora.⁹¹ Godine 1837. srušena je crkva pa se južna fasada samostana mijenja otvaranjem novih prozora, a 1844. godine grof Dragutin Drašković gradi na njenom mjestu palaču koja je poslije postaje Narodni dom.⁹² Od 1851. godine do kraja drugog svjetskog rata u zgradi je bilo smješteno Financijsko

---

⁸⁸ Jurman-Karaman, 1957., str. 83. i 84.

⁸⁹ Dobronić, 1983., str. 138.

⁹⁰ Jurman-Karaman, 1957., str. 85.

⁹¹ Isto., str. 86.

⁹² Laszowski, 1994., str. 65.

ravnateljstvo. I konačno 1947. godine u zgradu nekadašnjeg samostana useljava Muzej Grada Zagreba, koji je do tada promijenio nekoliko lokacija. Muzej je maksimalno iskoristio arhitekturu kao autentični izložak i ujedno je uključio arhitektonsku slojevitost u stalan postav. Muzej je očistio zapadnu fasadu i konzervirao oslike koji su se nekada tamo nalazili.

Klarise su bile klauzurni crkveni red, zatvoreni crkveni red što znači da prakticiraju odvojenost od vanjskog svijeta. I u vrijeme klarisa zapadno pročelje prema Opatičkoj ulici je bilo zatvoreno bez prozora i vrata, jer je glavni ulaz u samostan tada bio na sjeveru, a u zapadnom krilu na uličnoj strani nije bilo soba pa su prozori bili samo naslikani. Zapadna fasada je imala na svom najjužnijem dijelu koji pripada južnom krilu samostana dva prozora unutarnje sakristije u prizemlju i dva prozora kora na prvom katu. Cijela zgrada je bila vrlo jednostavna, bez plastičnih arhitektonskih ukrasa. U samostan se ulazilo kroz sjeverno dvorište, koje je bilo više ukrašeno oslicima arhitektonskih motiva oko prozora baš zbog posjetitelja. I parlatoriji (samostanske govornice) su bili uz istočno samostansko krilo, tamo su opatice razgovarale sa svojim posjetiteljima iza dva okna zatvorena rešetkom, jer klarise nisu smjele napuštati samostansku zgradu. Parlatoriji su bili naknadno prigradeni poslije 1698. godine. Današnji portal i prozori na pročelju uz Opatičku ulicu potječu od adaptacije grade prije 1816. godine, a ostali su prozori iz pregradnje 1831. godine. Oslíkani lažni prozori su na uličnom pročelju već 70 godina, izvorno pročelje je bilo otkriveno 1951. godine kada je nevjerevo srušilo noviju žbuku i iduće su godine konzervirani.⁹³ Oslíkani prozori na 1 katu nisu u ravni sa prozorima u prizemlju i nisu svi istih dimenzija. Na tom pročelju su također vidljivi tragovi nekadašnje samostanske crkve, na samom južnom rubu pročelja su oslikani pravokutnici crvene boje obrubljeni bijelom i crnom linijom koji su jedini vidljivi trag nekadašnje samostanske crkve sv. Trojstva. Ivan Srša pretpostavlja da je obnova pročelja izvedena vapnenom žbukom a da su oslike izveli učenici Škole primijenjenih umjetnosti sa kazeinskom temperom (tempere koja se dobije od posnog sira), a u restauraciji pročelja 1997. godine privatni su restauratori koristili akrilne boje.

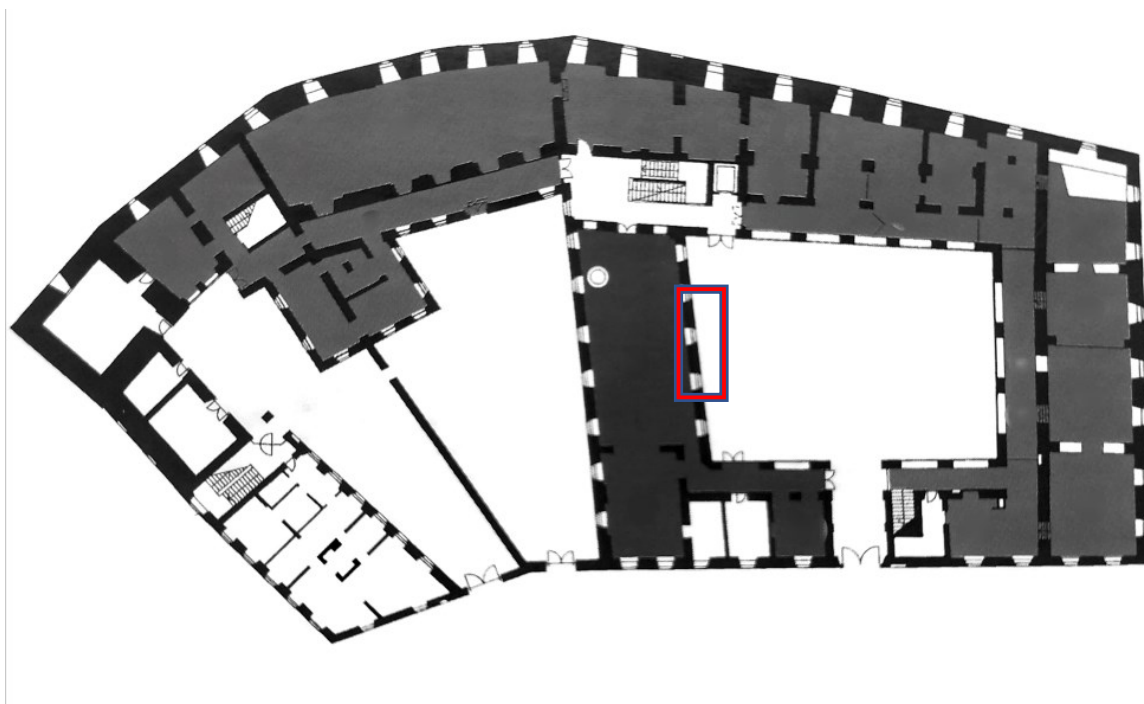
Prozori na sjevernom i sjeveroistočnom krilu su kao i na većini građevine kasnorenesansni pravokutni prozori sa kamenim profiliranim okvirima. Na sjeveroistočnom krilu koje gleda prema sjevernom dvorištu je 5 je prozorskih osi, a na sjevernom krilu je 7 prozorskih osi. Pročelja su potpuno oslikana. Raščlanjena su oslikanim stupovima koji se protežu kroz dvije etaže između svake prozorske osi, oslikanim zabatima i volutastim ukrasima uz prozore.

---

⁹³ Novak, 1997., str. 25.

Prozorski okviri i zabati iznad prozora su zlatno-žute boje, a ostali elementi na pročelju su sive boje na bijeloj pozadini.

U klastru, na sjevernom krilu se nalazi izvorno pročelje. Na njemu su žuti razdjelni vijenci uglovni kameni naslikani žuto-smeđom bojom. A sunčani sat se nalazi ispod razdjelnog vijenca koji dijeli prvu i drugu etažu. On je najstariji sačuvani zidni sunčani sat u Zagrebu, potječe iz XVII. stoljeća, od početka izgradnje samostana. Sat je smješten u kvadratni okvir i obješen na oslikani željezni obruč koji se čini kao da je dio lanca koji se prekida i visi na zgradi današnjeg muzeja. Rimski brojevi su smješteni u bijeloj cedulji dok je pozadina sata siva, a okvir sata je smeđi. Po tom satu je restoran u podrumu muzeja dobio ime "Stara Vura". Jedini sličan primjerak ovom satu koji možemo danas naći u Zagrebu je sunčani sat iz sredine XX. stoljeća na fasadi kuće u Tkalčićevoj ulici. Taj sat je peterokutnog oblika ima urezane rimske brojeve u žbuku- Ukrašen je lepezom duginih boja koje su s vremenom izbledile i na satu su također bijelom bojom simboli astroloških znakova. A gnomon (kazaljka sunčanog sata) izlazi iz bakreno oblikovanog simbola Sunca na vrhu sata. Autor tog sata je bio Božidar Jušić, student na Akademiji primijenjenih umjetnosti i sat mu je bio diplomski rad 1955. godine.

Slika 27. Tlocrt prizemlja Muzeja grada Zagreba s ucrtanim smještajem sunčanoga sata u visini kata. Oslici prozora i arhitektonskih uresa nalaze se u dvorišnom dijelu te na zapadnom i sjevernom pročelju.

Slika 28. Sunčani sat u dvorištu Muzeja grada Zagreba

Slika 29. Zapadno pročelje Muzeja grada Zagreba

Slika 30. Sjeverno pročelje Muzeja grada Zagreba

5. Zaključak

Kaptol i Gradec su dva najstarija dijela grada Zagreba, njegova povijesna urbana ishodišta. Zbog njihova značenja, osnovni podatci o te dvije urbane cjeline koje stoje u temeljima danas glavnoga grada nisu dostatni, a u povijesti umjetnosti oni su još uvijek velika istraživačka tema, u svim segmentima svoje urbanističke, građevne i likovne baštine. Sićušni, ali javnosti izloženi ulomak istraživačkih izazova zagrebačke povijesne likovne baštine obrađen je u ovom radu. Iako postoji mnogobrojna literatura o samim građevinama spomenutim u ovom radu, o njihovim oslicima postoji vrlo vrlo malo. Zbog stanja istraživanja, za sada je gotovo nemoguće bilo naći autore oslika i njihove godine nastanka, no za neke možemo pretpostaviti po natpisima i renovacijama samih objekata. Susretala sam se i sa nedoumicama oko nekih ikonografskih tipova na oslicima. Za crkvu sv. Marije ne mogu reći sa sigurnošću kojeg je sveca slikar prikazao uz sv. Stjepana. Čak i ljudi koji žive ili rade na tim lokacijama mi nisu uvijek mogli puno pomoći sa upitima.

Cilj ovog rada je bio dublje istražiti temu zidnih oslika na pročeljima zgrada na Kaptolu i Gradecu i pronaći što više informacija o njima. Mislim da sam to terenskim radom, mjerenjima i nađenim informacijama, nekada i u malim deplijanima koje je izdala župa u kojem se građevina nalazi, uspjela ostvariti. Predočila sam povijesne okolnosti u kojima su nastali, kako su se do danas očuvali i pod kojim su utjecajima nastali. Ovi oslici su dio naše baštine i moramo se potruditi da ih održavamo i ne zaboravimo, jer ćemo u suprotnome izgubiti dio povijesti.

Neki od navedenih objekata nisu trenutno niti dostupni javnosti jer se obnavljaju još od razornog potresa koji je pogodio Zagreb 2020. godine pa sam ih – srećom – uspjela fotografski dokumentirati za ovo istraživanje prije nego što su ih graditelji pokrili skelama. Sada je u mnogim slučajevima njihova vizualna komunikacija posve zapriječena, no uskoro će – nadam se – pažljivim restauratorskim zahvatima ona biti ponovno u ulozi u kojoj je stvarana: da putem likovnih djela omogući komunikaciju s javnim prostorom.

6. Literatura

1. Andrija Lukinović, »Vizitacije zagrebačkog Kaptola u 17. stoljeću«, u: *Croatica Christiana periodica* br. 23, Zagreb, 1989., str. 67-89.
2. Anđelko Badurina, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 179., 186., 372., 388., 501., 502., 547., 554., 570., 572.
3. Ante Vranković, »Ikonograf čudesno obnovljenog Hrvatskog Kraljevstva«, u: *Hrvatsko slovo*, Zagreb 13. svibnja 2016., str. 28.
4. *Biblija. Stari i Novi zavjet*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1987., Glavni urednici Jure Kaštelan i Bonaventura Duda, Urednici Josip Tabak i Jerko Fućak
5. Catherine Sease, »The Case against Using Soluble Nylon in Conservation Work«, u: *Studies in Conservation*, 26, (1981.), str. 102-110.
6. Dragan Damjanović, *Zagreb: arhitektonski atlas*, Zagreb : Zagrebački holding, Podružnica AGM, Posebno izdanje / AGM, 2014., str. 57.
7. Draginja Jurman Karaman, »Zgrada Muzeja grada Zagreba (nekad samostan klarisa)«, u: Franjo Buntak, *Iz starog i novog Zagreba*, Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1957., str. 80-87.
8. Dragutin Hirc, *Stari Zagreb. Sv. 1, Gradec i Grič*, Zagreb : Matica hrvatska, 2008., str. 171., 181.
9. Dubravka Botica, »Recepcija Panteona u arhitekturi baroknog razdoblja - S. Maria Rotonda kao uzor za marijanske crkve u srednjoj Europi«, *Metamorfoze mita : mitologija u umjetnosti od srednjeg vijeka do moderne : zbornik radova sa znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2010. godine, uredili Dino Milinović, Joško Belamarić*, Zagreb : Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ; FF press, 2012., str.105-118.
10. Dubravka Botica, »Župna crkva sv. Marije na Dolcu i župna crkva sv. Franje Ksaverskog. Novi prijedlozi za istraživanje korpusa sakralne arhitekture 18.

- stoljeća u Zagrebu i okolici. " *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, vol. , br. 44/2, 2020, str. 53-66.
11. Emilij Laszowski, *Stari i novi Zagreb*, Zagreb : Školska knjiga, 1994., str 61-65.
  12. Franjo Buntak, *Župna crkva Sv. Marije u Zagrebu*, U Zagrebu : Zaklada tiskare Narodnih novina, 1939., str. 1-67.
  13. Gjuro Szabo, »Zagreb nekada i Zagreb sada«, *Narodna starina*, vol. 2, br. 4, 1923, str. 73-78.
  14. Gjuro Szabo, *O Zagrebu*, AGM, Zagreb, 2012., str. 7-15
  15. Ivan Kukuljević Sakcinski, *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah i t. d. u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb : Knjižara Jugoslavenske akademije : Knjižara Dioničke tiskare, 1891., str. 348., 344., 350.
  16. Ivan Srša, »A da razmislimo o iskustvima starih majstora? O pristupu povijesnim obojenim i/ili oslikanim žbukama na pročeljima«, u: *Portal: godišnjak Hrvatskog restauratorskoga zavoda*, 2, 2011., str. 103-119.
  17. Janko Barlè, *Povjest župa i crkava zagrebačkih. 1, Župa sv. Marka*, Zagreb : [s. n.], 1896., str. 28.
  18. Janko Barlè, *Povjest župa i crkava zagrebačkih. 2, Župa sv. Ivana u Novoj Vesi*, Zagreb : [s. n.], 1899., str. 5-64.
  19. Josip Buturac, Antun Ivandija, *Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima*, Zagreb : Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1973., str. 68-71.
  20. László Heka, »USTAVNOPRAVNO PITANJE KRUNIDBE U HRVATSKO-UGARSKOM PRAVU (U POVODU 150. OBLJETNICE KRUNIDBE FRANJE JOSIPA I. ZA KRALJA UGARSKE I HRVATSKE)«, u: *Pravni vjesnik* 33, (2017), str. 71-91.
  21. Lelja Dobronić, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, Zagreb : Školska knjiga, 1991., str. 4-9., 234-259.
  22. Lelja Dobronić, *Zagrebački Gornji grad nekad i danas*, Zagreb : Školska knjiga, 1983. str. 9-12., 28-30., 47-49., 102., 112-115., 137-141., 327.

23. Lothar Pretzell, »Review of Die barocke Freskomalerei in Deutschland, by H. Tintelnot«, u: *Zeitschrift Für Kunstgeschichte*, 15 (1952.), str. 191–194.
24. Ljudevit Ivančan, »Iz povijesti zagrebačkih kanonika«, u: *Narodna starina* 4, br. 10, 1925., str. 17-26.
25. Ljudevit Ivančan, »Zagrebački Kaptol«, u: *Croatia sacra : arkiv za crkvenu povijest Hrvata = [commentari historiae sacrae Croatorum]* 2 (1932.), str. 161-275.
26. Ljudevit Ivančan, *Stanovi zagrebačkih kanonika*, Zagreb : Zakladna tiskara Narodnih novina, 1931., 1-69.str.
27. Marija Repanić-Braun, »Djela bečkog slikara aAntona Herzoga u Valpovu i Vukovaru«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 28 (2004.), str. 177-187.
28. Marko Jerković, Petar Vručina, »Upravni modeli Zagrebačkoga katedralnoga kaptola i kreiranje društvene zajednice: slučaj osnutka Nove Vesi«, u: *KROATOLOGIJA* 8 (2017.), str. 229-268.
29. Marta Gabela, Petra Srblijinović, »Sakralna skulptura i slikarstvo XVII. i XVIII. stoljeća u javnom prostoru Gradeca i Kaptola«, u: *Radovi studenata odsjeka za povijest umjetnosti* 5 (2008.), str. 64-71.
30. Martina Strugar, Zlatko Jurić, »Karlo Vajda i Vjekoslav Bastl: Izgradnja tržnice na Dolcu u Zagrebu, 1928.-1936.«, u: *Prostor* 19 (2011.), str. 200-213.
31. Nada Kraus, »Prilog istraživanju građevnog razvoja zagrebačkog Gradeca u 18. stoljeću«, u: Ivan Bach, *Iz starog i novog Zagreba*, Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1968., str. 109-118.
32. Nataša Kravar, *Barokne višekrilne kaptolske kurije s kraja 17. i početka 18. st.*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1994. str. 42-57.
33. Neven Budak, »Gradec u kasnom srednjem vijeku«, «, u: Ivan Kampuš, Lujo Margetić, Franjo Šanjek, *Zagrebački Gradec: 1242-1850*, Grad Zagreb, Zagreb, 1994., str. 85-90
34. Petar Puhmajer, »Izgradnja zvonika i obnove crkve od 17 do početka 19. stoljeća«, u: Petar Puhmajer, *Crkva sv. Marka u Zagrebu : arhitektura, povijest, obnova*, Zagreb : Hrvatski restauratorski zavod, 2013. str. 37-63.

35. Rafaela Tassotti, *Zagrebački Krajputaši: Javno vjersko znamenje katedralnog arhidakonata*, znanstveni rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018. str. 25., 27., 35., 43., 64.
36. Rudolf Strohal, *Kaptol i Nova Ves u Zagrebu*, Zagreb, 1935., str. 1-39.
37. Sandra Križić Roban, »Stanovi zagrebačkih kanonika – od zajedničkog stanovanja do reprezentativne kurije Ivana Znike«, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti 21, 1997., str. 101-109.
38. Sandra Križić Roban, *Tipologija arhitekture kanoničkih kurija zagrebačkog Kaptola u 17. i 18. stoljeću*, magistarski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 85-119.
39. Sanja Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb : FF press, 2020. [2007.], str. 188.
40. Silvije Novak, »Od Klarisa do muzeja grada Zagreba«, u: *Zagreb moj grad 23* (1999.), str. 22–27.
41. Snješka Knežević, *Zagrebački povijesni trgovi, parkovi i neke ulice*, Zagreb : ArTresor naklada : Institutom za povijest umjetnosti, 2019., str. 15-33, 89-109, 227-275.
42. Tomislav Raukar, »Gradec i grad na hrvatskom prostoru«, u: Ivan Kampuš, Lujo Margetić, Franjo Šanjek, *Zagrebački Gradec: 1242-1850*, Zagreb : Grad Zagreb, 1994., str. 13-17.
43. *Vjera i djela*, <https://www.vjeraidjela.com/negdasnji-obrednici-koristeni-na-podrucju-danasnje-istocne-hrvatske-i-srijema-3-krajevnj-obrednici/>, (Pregledano: 05. VII. 2023.)
44. Vladanka Milošević, Edita Šurina, Branimir Rašpica »Konzervatorsko-restauratorski radovi na crkvi i zvoniku od 1967. do danas«, u: Petar Puhmajer, *Crkva sv. Marka u Zagrebu : arhitektura, povijest, obnova*, Zagreb : Hrvatski restauratorski zavod, 2013. str. 121-151..
45. Vladimir Bedenko, »Društvo i prostor srednjovjekovnog Gradeca«, u: Ivan Kampuš, Lujo Margetić, Franjo Šanjek, *Zagrebački Gradec: 1242-1850*, Grad Zagreb, Zagreb, 1994., str. 37-49.

46. Vladimir Bedenko, *Zagrebački Gradec: kuća i grad u srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb, 1989., str. 9-118.
47. Walter Salmen, »Musical Scenes in and on Town Houses of the Fourteenth to Sixteenth Centuries«, u: *Music in Art* 29 (2004.), str. 77–89.
48. Zvonimir Kurečić, »Vanjska obnova i unutarnje uređenje prebendarske kapele svetog Dizmuša na Novoj Vesi u Zagrebu«, u: *Crkvena kulturna dobra* 5, (2007.), str. 188-200.
49. Zvonimir Kurečić, *Crkva sv. Dizmuša dobrog razbojnika, Nova Ves – Zagreb*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost d.o.o, 2015., Str. 1-2.
50. *Župa sv. Marka Evanđeliste*, <https://zupa-svmarkaev.hr/home/povijest-zupe-i-crkve/toranj/> (Pregledano: 25. VIII. 2023.)

7. Popis slikovnih priloga

- Slika 1. Karta s označenim lokacijama zidnih oslika (Napravila Matea Adriana Marić)
- Slika 2. Tlocrt prizemlja Kaptola 2 s ucrtanim smještajem zidnoga oslika (u visini kata) (izvor: Nataša Kravar, *Barokne višekrilne kaptolske kurije s kraja 17. i početka 18. st.*)
- Slika 3. Pročelje Kaptola 2 (Slikao Saša Novković)
- Slika 4. Oslík Bezgrješnog začeca (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 5. Tlocrt prizemlja Kaptola 8 s ucrtanim smještajem zidnoga oslika (u visini kata) (izvor: Nataša Kravar, *Barokne višekrilne kaptolske kurije s kraja 17. i početka 18. st.*)
- Slika 6. Pročelje Kaptola 8 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 7. Oslík sv. Cecilije na Kaptolu 8 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 8. Tlocrt prizemlja Kaptola 14 s ucrtanim smještajem zidnoga oslika (u visini kata) (izvor: Nataša Kravar, *Barokne višekrilne kaptolske kurije s kraja 17. i početka 18. st.*)
- Slika 9. Pročelje Kaptola 14 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 10. Slika na pročelju Kaptola 14 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 11. Stara kaptolska vijećnica (Autor Branko Šenoa)
- Slika 12. Tlocrt crkve sv. Dizme s označenim zidnim oslikom (izradila: S. Latinović u *Hrvatski arheološki godišnjak 2, 2005.*)
- Slika 13. Pročelje crkve sv. Dizme (Slikao Milan Kušnjačić)
- Slika 14. Oslík na pročelju crkve sv. Dizme (Slikao Milan Kušnjačić)
- Slika 15. Pročelje Nove Vesi 55 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 16. Oslík na Novoj Vesi 55 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 17. Andrea del Sarto, Sveta Obitelj (izvor: [https://en.wikipedia.org/wiki/Holy_Family_\(Andrea_del_Sarto\)#/media/File:Andrea_del_Sarto_-_Holy_Family_\(Barberini\)_-_WGA00405.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Holy_Family_(Andrea_del_Sarto)#/media/File:Andrea_del_Sarto_-_Holy_Family_(Barberini)_-_WGA00405.jpg))
- Slika 18. Tlocrt crkve sv. Marije na Dolcu s označenim portalom povrh koga je smještena zidna slika (izvor: Institut za povijest umjetnosti Zagreb)
- Slika 19. Oslík iznad istočnog ulaza crkve sv. Marije na Dolcu (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 20. Dijelovi Oltara sv. Marije i sv. Ladislava, radionica Ivana Komersteinera (izvor: Ante Vranković, »Ikonograf čudesno obnovljenog Hrvatskog Kraljevstva«, u: *Hrvatsko slovo*)

- Slika 21. Tlocrt crkve sv. Marka (izvor: Petar Puhmajer, »Izgradnja zvonika i obnove crkve od 17 do početka 19. stoljeća«, u: Petar Puhmajer, *Crkva sv. Marka u Zagrebu : arhitektura, povijest, obnova*)
- Slika 22. Zvonik crkve sv. Marka (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 23. Pročelje Ulice Tita Brezovačkog 1 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 24. Oslík na Pročelju Ulice Tita Brezovačkog 1 (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 25. Hans Baldung Grien, Sveto Rodbinstvo (izvor: <http://www.zeno.org/Kunstwerke/B/Baldung+Grien,+Hans%3A+Hl.+Sippe,+Szene%3A+Anna+selbdritt+mit+Joachim+und+Joseph>)
- Slika 26. Nepoznati autor, Sveto Rodbinstvo (izvor: <https://www.alamy.com/the-holy-family-with-anna-and-joachim-mary-gives-the-christ-child-to-anna-behind-mary-is-joseph-right-stands-behind-anna-joachim-left-above-the-child-the-holy-spirit-in-the-form-of-a-dove-at-the-bottom-of-the-performance-a-band-bearing-the-names-ihesus-maria-anna-in-gothic-schrift-manufacturer-printmaker-israhel-of-meckenem-rejected-attribution-place-manufacture-bocholt-germany-date-1450-1500-physical-features-car-material-paper-technique-engra-printing-process-measurements-plate-edge-h-82-mm-56-b-mm-subject-anna-selbdritt-with-joseph-and-joachim-present-image348284969.html>)
- Slika 27. Tlocrt prizemlja Muzeja grada Zagreba s ucrtanim smještajem sunčanoga sata u visini kata. Oslíci prozora i arhitektonskih uresa nalaze se u dvorišnom dijelu te na zapadnom i sjevernom pročelju (izvor: Muzej grada Zagreba)
- Slika 28. Sunčani sat u dvorištu Muzeja grada Zagreba (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 29. Zapadno pročelje Muzeja grada Zagreba (Slikala Matea Adriana Marić)
- Slika 30. Sjeverno pročelje Muzeja grada Zagreba (Slikala Matea Adriana Marić)

Komunikacija s javnim prostorom: pročelne zidne slike na Kaptolu i Gradecu

Sažetak

U ovom radu se istražuju oslici na javnim, privatnim i sakralnim zgradama Gradeca, Kaptola, Dolca i Nove Vesi. Zidni oslici su bili popularni u različitim dijelovima Europe pa ih tako možemo naći i u najstarijim dijelovima grada Zagreba. No nemoguće je promatrati samo oslike bez proučavanja povijesti zgrada na kojima se nalaze i povijesnih okolnosti u kojima su oni nastali. U ovom se radu zato promatra i povijest starog dijela Zagreba i njegovih naselja. Zatim se prelazi na katalog pročelnih oslika gdje se opisuje povijest građevine i oslika, i opisuje se zidni oslik i njegova ikonografija. Zidni oslici koji su predstavljeni u ovom radu, i građevine na kojima se nalaze, su dio naše baštine i dio zagrebačkog kulturnog identiteta i zato treba obratiti pozornost na njih i očuvati taj dio naše povijesti.

Ključne riječi: Kaptol, Gradec, Nova Ves, Dolac, zidni oslik, pročelje, ikonografija, renesansa, barok, kurija, crkva, samostan

Communication with public spaces: facade paintings in Kaptol and Gradec

Summary

This work explores the wall paintings on public, private and sacral buildings in Gradec, Kaptol, Dolac and Nova Ves. The facade paintings were popular in different parts of Europe and can also be found in the oldest surviving parts of Zagreb. It is impossible to look at the wall paintings without considering the history of the buildings they are situated on and the historical circumstances they were made in. This work will therefore also examine the history of the old parts of Zagreb and its neighbourhoods. Then we will move to the catalogue of the facade paintings where the history of the building and its facade painting will be presented, and the wall paintings will be described along with their iconography. The wall paintings presented in this work, and the buildings they were placed on, are a part of our heritage and a part of the cultural identity of Zagreb and attention should be paid so we can preserve that part of our history.

Key words: Kaptol, Gradec, Nova Ves, Dolac, wall painting, facade, iconography, renaissance, baroque, manor house, church, monastery